

Studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning

FÖRORD

Syftet med den här rapporten är att öka kunskapen om studieförbundens deltagare och om studieförbundens verksamheter med deltagare med funktionsnedsättning. Studien är en del av Folkbildningsrådets arbete med regeringsuppdraget **S2021/06571 Uppföljning av funktionshinderspolitiken**, att följa upp det nationella målet för funktionshinderspolitiken:

... uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.¹

Studien avser främst de studieförbund som har mest verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning, det vill säga Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) och Studieförbundet Vuxenskolan (SV).

Statistiken presenteras för alla studieförbunden och under år 2019 rapporterades drygt 200 000 deltagare med funktionsnedsättning, varav ungefär hälften deltog i en studiecirkel. Statistiken har kompletterats med fokusgruppsintervjuer med anställda och deltagare hos SV och ABF samt enkät till övriga studieförbund. Frågor som har ställts är bland annat: *Hur organiserar man sin verksamhet? Hur säkerställer man tillgängligheten samt hur rekryteras och rapporteras deltagarna? Hur är förutsättningarna och finns det strukturella hinder? Vilka erfarenheter och upplevelser har deltagarna med funktionsnedsättning av att delta i studieförbundens verksamhet?*

Folkbildningsrådet önskar dig en upplysande läsning!

Rapporten har skrivits av Johanna Mufic och Per Andersson vid Linköpings universitet.

Stockholm den 21 februari 2023

Maria Graner
Generalsekreterare
Folkbildningsrådet

¹ Prop. 2016/17, bet 2017/18: SoU5, rskr 2017/18:86.:188.

INNEHÅLL

Inledning	8
Uppdraget	9
Syfte	9
Underlag och analys.....	9
Statistik.....	10
Fokusgruppsintervjuer och enkät.....	10
Begränsningar i underlaget	11
Studieförbundens verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning i siffror	13
Studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram	13
Studiecirklar	17
Förutsättningar för deltagare	21
Universell utformning av studieförbundens verksamhet	21
Deltagarnas behov av individuellt stöd	24
Att motverka och förebygga diskriminering	26
Rekrytering av deltagare med funktionsnedsättningar	28
Externa strukturella hinder för deltagande.....	31
Studieförbundens förutsättningar	35
Hur identifieras och definieras deltagare med funktionsnedsättning?.....	35
Rapportering	36
Tillgänglighetsbidraget	37
Projektbidrag och stödet från regioner och kommuner	42
Övriga studieförbund	45
Hur rapporteras deltagare med funktionsnedsättning?	45
Vad behövs för att studieförbunden ska rekrytera fler deltagare med funktionsnedsättning?	46

Sammanfattande diskussion	48
Verksamheten har stort värde för deltagarna	48
Praktiska och organisatoriska förutsättningar	49
Folkbildningsrådets fortsatta arbete	51
Bilaga 1 – Intervjuguide: Central nivå	52
Bilaga 2 – Intervjuguide: Personal	55
Bilaga 3 – Intervjuguide: Deltagare	57
Bilaga 4 – Enkätfrågor	58

SAMMANFATTNING

Folkbildningsrådet har fått i uppdrag av regeringen att följa upp funktionshinderspolitiken 2021–2031 utifrån det nationella målet för detta politikområde. Analysen av studieförbundens arbete med deltagare med funktionsnedsättning, som redovisas i den här rapporten, kommer att utgöra en grund i detta uppdrag.²

Under 2019 rapporterade studieförbunden ungefär 200 000 deltagare med funktionsnedsättning uppdelade i cirka 100 000 deltagare i studiecirklar, cirka 75 000 deltagare i kulturprogram och cirka 30 000 deltagare i annan folkbildningsverksamhet³. Under 2019 var det ungefär 90 000 kvinnor och 40 000 män med funktionsnedsättning som deltog i en studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet. Mellan 2019 och 2020 minskade studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning med 46 procent på grund av pandemin.

Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) och Studieförbundet Vuxenskolan (SV) är de två studieförbund som har mest omfattande verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning och på grund av detta har de varit i fokus i studien. Studien visar på att de flesta deltagare blivit informerade om studieförbundens verksamheter av studieförbundens personal via boende, daglig verksamhet eller personlig kontakt. Ett fåtal deltagare har själva sökt information om studieförbundens verksamhet via deras hemsidor. De flesta deltagare berättar att de har blivit kontaktade direkt av personal vid studieförbunden och de som inte har blivit det önskar att det hade varit lättare att hitta information om kurser.

Studien indikerar också att ABF:s och SV:s verksamhet har stort värde för deltagare med funktionsnedsättning. Deltagarna berättar att de är nöjda med sitt deltagande och belyser vikten av att vara en del av en gemenskap och att få utveckla olika kreativa intressen. Deltagarna pratar också om

² Funktionsnedsättning definieras som nedsättning av en fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. (Socialstyrelsen. *Socialstyrelsens termbank*.

<https://termbank.socialstyrelsen.se>)

³ Dessa siffror är estimerade och avrundade eftersom de bygger på grupprapportering och därmed inte är exakta.

fördelen med att delta i anpassade kurser eftersom de i större utsträckning upplever att de får sina behov tillgodosedda i den cirkelformen.⁴

I studien förekommer exempel på hur studieförbunden upplever att resursfördelningssystemen påverkar verksamheten på olika sätt. Detta gäller främst kraven på att rapportera anpassningar som ligger till grund för tillgänglighetsbidraget. Samtidigt åläggs studieförbunden att organisera sin verksamhet inkluderande utifrån ett universellt perspektiv, så att det ska behövas så få individuella insatser som möjligt.⁵

ABF och SV beskriver också externa strukturella hinder för deltagare med funktionsnedsättning i form av problem med färdtjänst, otillräckliga resurser och svårighet att få tag på bland annat teckenspråkstolkare. Här diskuteras också svårigheten med att nå ut med information och rekrytera deltagare med funktionsnedsättning som inte är medlemmar i medlemsföreningar⁶. Personalen nämner olika lösningar i form av ökad lokal närvaro samt utökad och utvecklad webbinformation liksom vikten av att samverka med medlemsföreningar och omgivande samhälle.

Övriga studieförbund uppger att de vill utöka sin verksamhet riktad mot deltagare med funktionsnedsättning men att det saknas resurser och att förutsättningarna för att göra detta beror på hur samverkan med de lokala aktörerna ser ut. Denna samverkan kan se olika ut på olika platser i landet. Flera uppger också att de behöver mer kompetens om deltagare med funktionsnedsättning för att kunna utveckla verksamheten.

I det fortsatta arbetet ser Folkbildningsrådet bland annat anledning att använda den utökade kunskapen som underlag vid bidragsöversynsarbetet samt vid kvalitetssäkring och eventuellt utveckling av statistiken.

⁴ Anpassade kurser är studiecirkel som riktar sig mot deltagare med funktionsnedsättning.

⁵ Med universell utformning (universellt perspektiv) menas att verksamheten "utformas med medvetenhet om den variation som återfinns i befolkningen och möjliggör att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att verka i vardagen på samma villkor som människor utan funktionsnedsättning." (Prop. 2016/17:188, s. 28)

⁶ Föreningar avser kan i denna text avse både funktisorganisationer och medlemsorganisationer om inget mer specifikt anges.

Inledning

Denna rapport har som syfte att öka kunskapen om studieförbundens verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning. Det är Folkbildningsrådets första undersökning som rör studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning.

Studieförbundens verksamhet inom detta område skiljer sig från folkhögskolans. Det finns flera folkhögskolor som har en tydlig inriktning mot kurser för deltagare med olika slags funktionsnedsättningar, och som har organisationer inom detta område som huvudmän. Därutöver är det också vanligt att andra folkhögskolor erbjuder kurser för deltagare med funktionsnedsättning. Som ett resultat finns en relativt stor och väldokumenterad andel deltagare med funktionsnedsättning i folkhögskolekurser.⁷

Totalt sett har de tio studieförbunden drygt 360 medlemsorganisationer eller organisationer med samarbetsavtal som man samarbetar med på nationell nivå. Ungefär 60 av dessa är organisationer inom eller med anknytning till funktionshindersrörelsen, varav nästan alla är knutna till två av studieförbunden – Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) och Studieförbundet Vuxenskolan (SV). Utöver dessa samarbetar studieförbunden även med en mängd föreningar lokalt, ute i landet.

Studieförbunden bedriver nästan all sin verksamhet för deltagare med funktionsnedsättning i samverkan med föreningar som samlar personer med funktionsnedsättning. Därför har de förbund som inte har några sådana föreningar knutna till sig oftast mer sporadisk verksamhet riktad mot deltagare med funktionsnedsättning. Då ABF och SV är de studieförbund som har mest samverkan med föreningarna och också störst antal deltagare med funktionsnedsättning, är det dessa två studieförbund som kommer att vara i fokus i denna rapport, även om övriga studieförbund också inkluderas.

⁷ Nylander, E., Bernhard, D., Rahm, L. & Andersson, P. (2015) oLika TillSAMmanS: En kartläggning av folkhögskolors lärmiljöer för deltagare med funktionsnedsättningar, Studier av vuxenutbildning och folkbildning, Nr. 7. Linköping: Linköping University Electronic Press.

Uppdraget

Folkbildningsrådet har fått i uppdrag från regeringen att följa upp funktionshinderspolitiken 2021–2031 utifrån det nationella målet för funktionshinderspolitiken (Prop. 2016/17:188, s. 24–25) Målet handlar om att:

...uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Som en del i uppdraget ska en redogörelse lämnas för hur följande områden för genomförande har beaktats i Folkbildningsrådets arbete:⁸

- principen om universell utformning⁹
- befintliga brister i tillgängligheten
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet
- att förebygga och motverka diskriminering.

Syfte

Studiens syften är att öka kunskapen om studieförbundens deltagare och om studieförbundens verksamheter med deltagare med funktionsnedsättning. Syftet är också att ringa in utvecklingsbehov inom:

- principen om universell utformning
- befintliga brister i tillgängligheten
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet
- att förebygga och motverka diskriminering.

Underlag och analys

I analysen utgår Folkbildningsrådet från tre källor: Statistik om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning 2017–2021 som studieförbunden rapporterat till Statistiska Centralbyrån (SCB), fokusgruppsintervjuer med centralt anställda på ledande position, personal

⁸ Dessa fyra områden skrivs fram som riktlinjer för genomförandet av arbetet med funktionshinderspolitiken för att nå upp till målet som citerades i uppdragsbeskrivningen (Prop. 2016/17:188). Områdena är ömsesidigt beroende av varandra och ska bidra till ett jämlikt och tillgängligt samhälle.

⁹ I rapporten används begreppen "universell utformning" och "det universella perspektivet" synonymt.

och deltagare från ABF och SV samt en enkät till övriga åtta studieförbund. De tre datakällorna ger olika typer av information som kompletterar varandra.

Statistik

Statistiken beställdes av Folkbildningsrådets Kommunikations- och kunskapsutvecklingsenhet och omfattar studieverksamheten för deltagare med funktionsnedsättning per år för perioden 2017–2021 och per studieförbund.

Statistiken omfattar:

- antal deltagare i folkbildningsverksamhet
- antal studiecirkelar med deltagare med funktionsnedsättning (se nedan om vilka cirkelar som räknas) och dess andel av total verksamhet
- antal deltagare i dessa cirkelar och dess andel av totalt antal deltagare
- antal studietimmar i dessa cirkelar och dess andel av totalt antal studietimmar
- de fem vanligaste ämnesvalen i studiecirkel bland deltagare med funktionsnedsättning
- antal deltagare med funktionsnedsättning och dess andel av totalt antal deltagare i kulturprogram.

Fokusgruppsintervjuer och enkät

Fokusgruppsintervjuerna och enkäten kompletterar de statistiska underlagen. Totalt intervjuades fyra centralt anställda på ledande befattning, fjorton anställda på lokal nivå vid studieförbund, samt elva deltagare med psykiska och intellektuella funktionsnedsättningar vid totalt åtta intervjutillfällen. Intervjuerna var en till tre timmar långa beroende på antalet deltagare. Intervjuerna genomfördes under hösten 2022 och handlade om:

- hur studieförbunden har organiserat sin verksamhet ur det universella perspektivet
- hur diskriminering motverkas och förebyggs
- hur deltagare med funktionsnedsättning rekryteras

- externa strukturella hinder för deltagande
- behovet av individuellt stöd
- hur deltagare med funktionsnedsättning rapporteras
- hur tillgänglighetsbidraget och annat stöd används
- vilka upplevelser och erfarenheter som deltagare med funktionsnedsättning har av att delta i studieförbundens verksamhet.

ABF och SV är de studieförbund som har mest verksamhet tillsammans med deltagare med funktionsnedsättning. Fokusgrupperna riktade sig därför mot verksamma och personal i ABF och SV, medan enkäten riktade sig till de åtta övriga studieförbunden.

Begränsningar i underlaget

Begränsningar i deltagarstatistiken

SCB samlar inte in individuppgifter om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning utan statistiken vilar på grupprapporterade uppgifter vilka inte avser enskilda individer. Det innebär att uppgifter om funktionsnedsättning bara rapporteras om mer än hälften av deltagarna i en cirkel har någon form av funktionsnedsättning, och då rapporteras samtliga deltagare som ”deltagare med funktionsnedsättning.”¹⁰

Statistiken gäller därmed inte ”unika deltagare”/personer, utan samma deltagare kan ha medverkat i flera aktiviteter och finns då med som flera noteringar. Enstaka deltagare i ordinarie verksamhet och deltagare som inte finansieras med statliga medel rapporteras inte heller.

I kulturprogrammen rapporteras däremot endast de deltagare som fått en förstärkt insats för att kunna delta, inte hela gruppen. Det innebär också att kulturprogramsstatistiken inte omfattar alla individer, eftersom inte alla deltagare med funktionsnedsättning behöver någon förstärkt insats. Trots detta går det att jämföra trender över år.

Studieförbunden definierar eller identifierar dessutom deltagare med funktionsnedsättning på något olika sätt. Ibland väljer deltagarna själva att berätta om sin funktionsnedsättning och ibland inte.

¹⁰ Det omvända gäller också: Om färre än hälften av deltagarna i en studiecirkel har en funktionsnedsättning, rapporteras ingen deltagare med funktionsnedsättning.

Begränsningar i fokusgrupperna

Individerna som intervjuats har haft olika förutsättningar för att delta i fokusgruppsintervjuerna. Vissa deltagare med funktionsnedsättning har inte kunnat prata själva och de har då representerats av en anhörig eller assistent.

Personal och deltagare (utöver det antal intervjudeltagare som redovisats tidigare) har fått ställa in sin medverkan eller inte kunnat medverka i fokusgruppsintervjuerna av olika skäl, bland annat på grund av sjukdom eller dubbelbokade tolkar. Deltagare med fysiska funktionsnedsättningar som inte själva har kunnat föra sin talan och inte har haft någon som kan tala för dem under intervjutillfället har deltagit, men inte kunnat göra sina röster hörda.

Vissa deltagare med funktionsnedsättning har inte heller orkat fullfölja intervjuerna eller svarat på alla frågor. Därmed har inte alla kunnat delta helt på lika villkor och göra sina röster hörda fullt ut.

Begränsningar i enkäterna

Alla de åtta studieförbund som enkäten skickades till har besvarat den. Däremot har inte alla studieförbund svarat på alla frågor.

Studieförbundens verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning i siffror

Denna del av rapporten bygger på statistik om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning och deras deltagande i studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram.

Under coronapandemin, det vill säga 2020–2021, minskade studieförbundens verksamheter kraftigt, och detta gällde även verksamheterna med deltagare med funktionsnedsättning. För att ge en ”normalbild” av dessa verksamheter utgår den statistiska redovisningen därför från 2019, kompletterad med statistik från 2020–2021.

Studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram

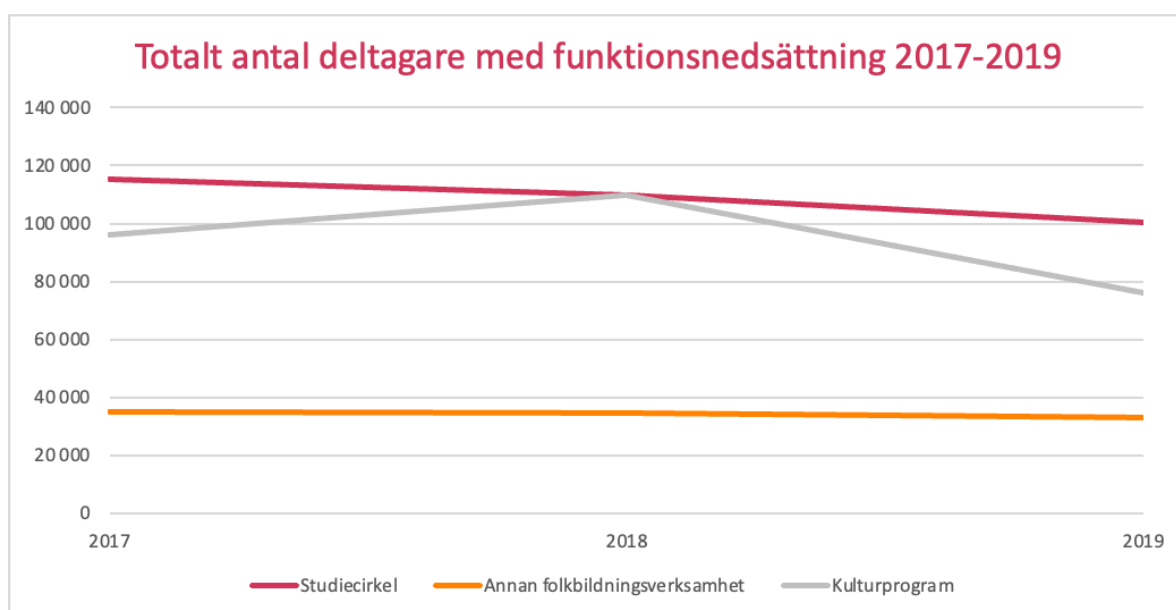
Det finns tre verksamhetsformer som studieförbunden bedriver, nämligen studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram:¹¹

- ”Studiecirkeln är en mindre grupp som planmässigt genom samtal och dialog bedriver studier. Deltagaren söker kunskap tillsammans med andra och utvecklar färdigheter utifrån sina behov och intressen. Studiecirkeln ska anordnas så att deltagarna ges möjlighet till inflytande samt tid för reflektion och eftertanke mellan sammankomsterna.”
- ”I annan folkbildningsverksamhet kan studieförbundet genomföra verksamhet i friare former, till exempel workshoppar eller liknande. Verksamhet i annan folkbildningsverksamhet ska ge studieförbundet möjlighet att pröva nya former och utveckla nyskapande folkbildningsverksamhet. Sammankomsterna i annan folkbildningsverksamhet kan vara längre och genomföras tätare än i

¹¹ Folkbildningsrådet. (2021). *Statsbidrag till studieförbund 2022 – Villkor, krav och fördelning*. s.14
<https://www.folkbildningsradet.se/media/qwhefy43/statsbidrag-till-studieforbund-2022.pdf>

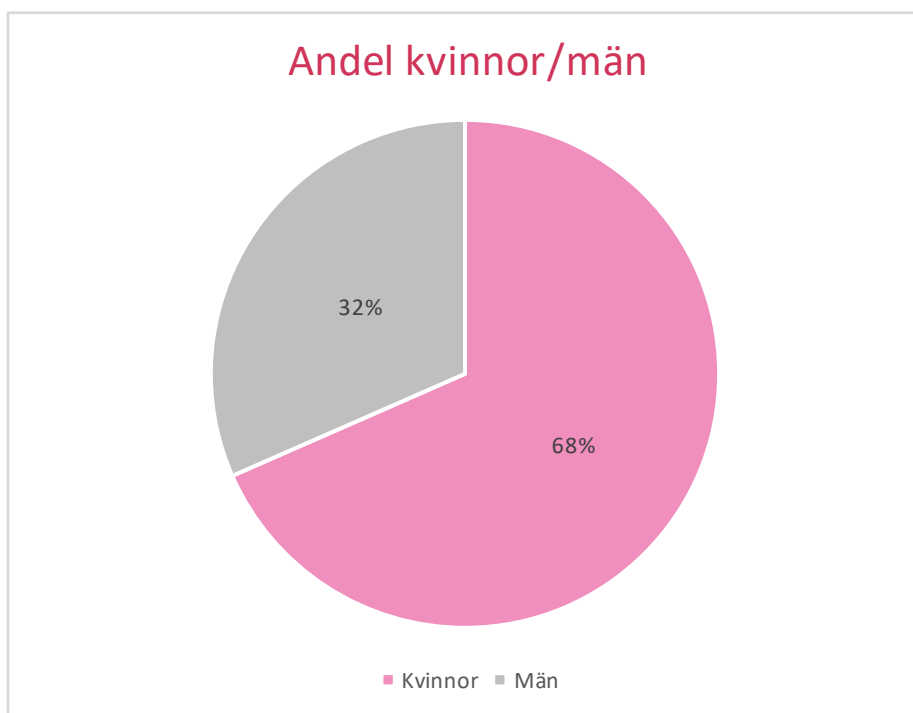
studiecirklar. Antalet sammankomster kan vara en eller flera. Deltagarna kan vara fler än i studiecirkeln.”¹²

- ”Kulturprogrammen ska ge kulturupplevelser genom föreläsning, sång/musik, dramatisk framställning, film/foto/bild, dans, utställning, litteratur, konst/konsthantverk eller tvärkulturell verksamhet. Ett sammanhållet arrangemang som vänder sig till samma deltagare rapporteras som ett kulturprogram även om det innehåller flera medverkande eller olika kulturformer.”

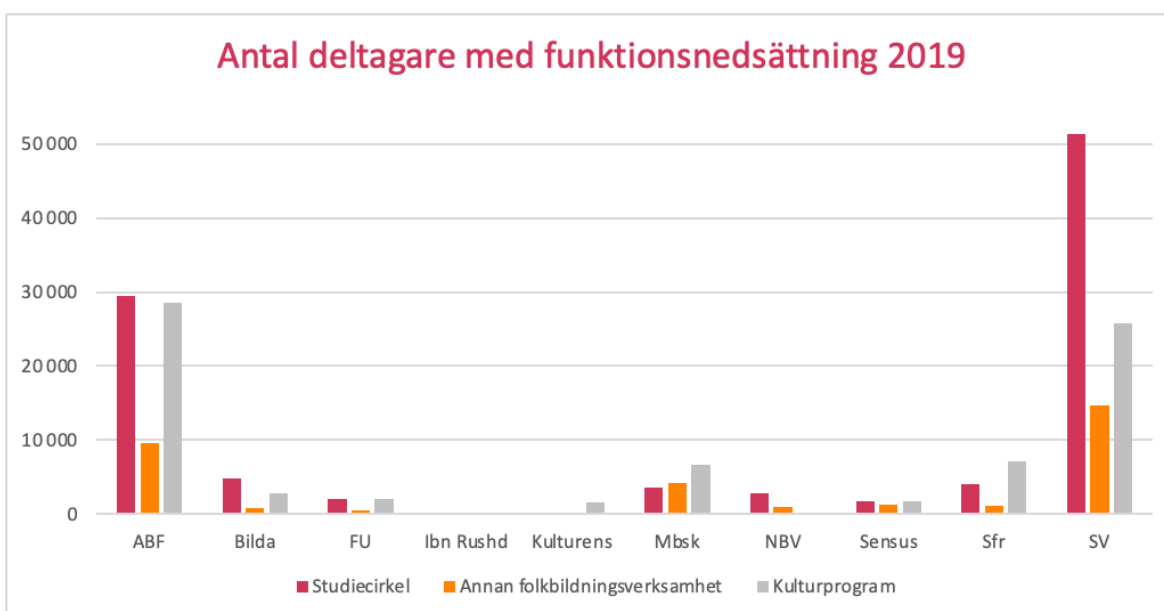
Figur 1: Totalt antal deltagare med funktionsnedsättning i studiecirkel, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram 2017–2019

Verksamheten, det vill säga de studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram som studieförbunden bedriver, som riktar sig mot deltagare med funktionsnedsättning 2017–2019 illustreras i figur 1. Under 2019 rapporterades cirka 200 000 deltagare in, fördelade på 100 000 deltagare i studiecirklar, 75 000 deltagare i kulturprogram och 30 000 deltagare i annan folkbildningsverksamhet.

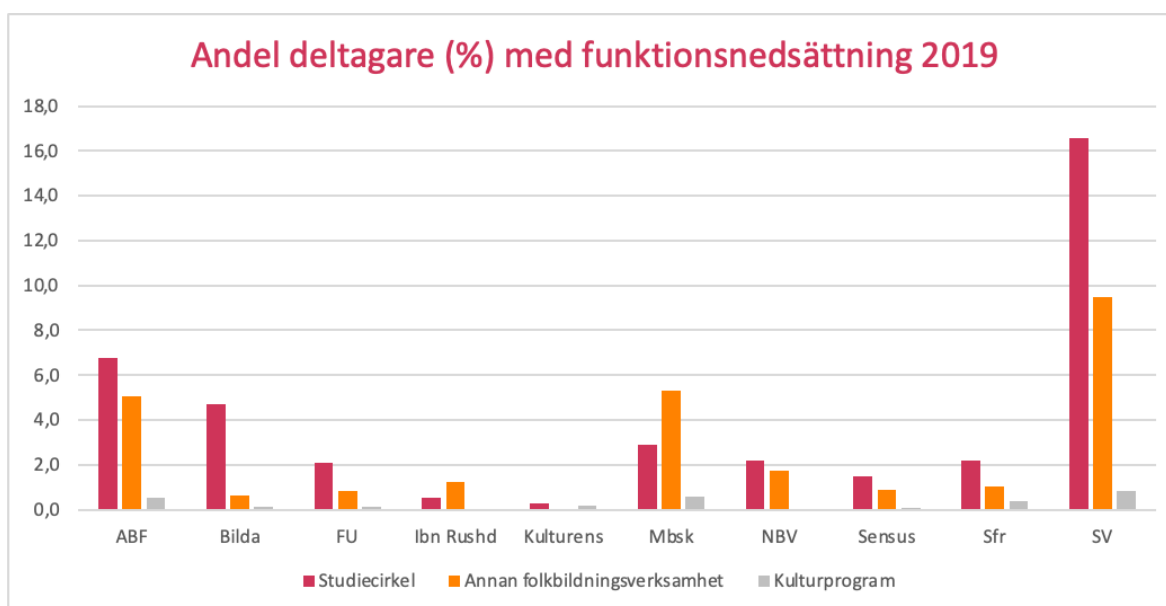
Figur 2: Andel kvinnor/män med funktionsnedsättning i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet 2019

Antalet kvinnor med funktionsnedsättning som deltog i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet under 2019 var ungefär 90 000 och antalet män var ungefär 40 000.

Figur 3: Antal deltagare med funktionsnedsättning i studiecirkel, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram per studieförbund 2019.

När det kommer till antalet deltagare med funktionsnedsättning i studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram i olika studieförbund är det som nämnts ABF och SV som har det största antalet deltagare. Studiecirklar är den form som har flest deltagare med funktionsnedsättning, följt av kulturprogram och annan folkbildningsverksamhet (se figur 3).

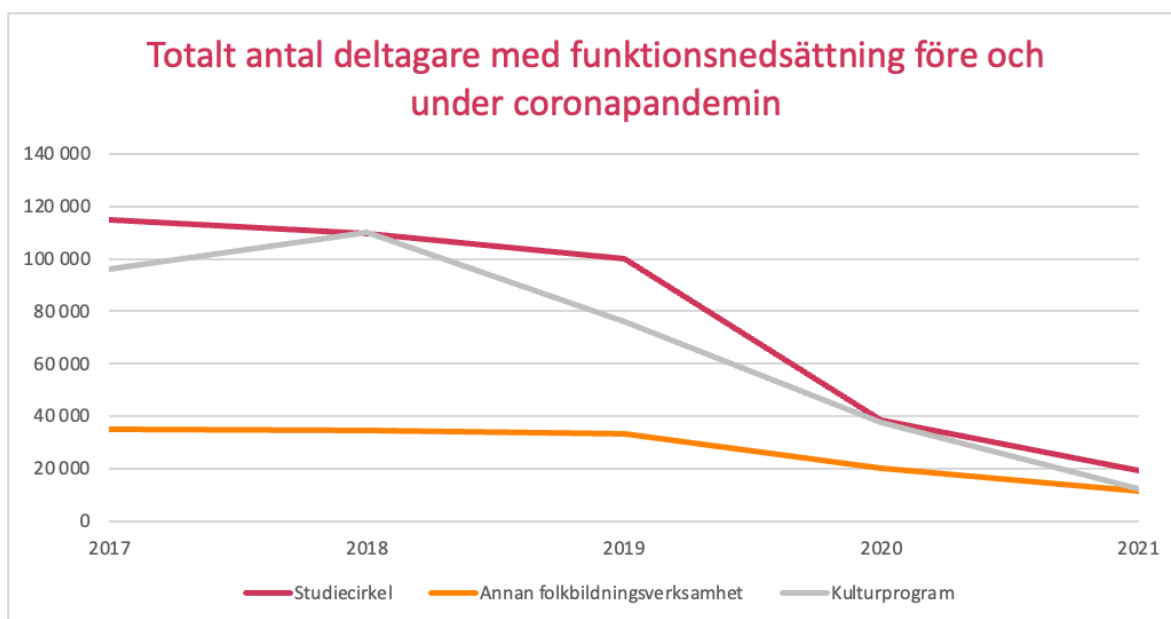

Figur 4: Deltagare med funktionsnedsättning i studiecirkel, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram per studieförbund 2019. Andel (procent) av respektive studieförbunds samtliga deltagare.

Figur 4 visar hur stor andel deltagare med funktionsnedsättning i procent som studieförbunden har rapporterat in. Det vill säga andel deltagare med funktionsnedsättning av studieförbundens alla deltagare. Här blir det tydligt att SV och ABF har störst andel deltagare även om Medborgarskolan, till exempel, har större andel deltagare med funktionsnedsättning än ABF när det kommer till annan folkbildningsverksamhet.

Studieförbundens verksamhet under och efter pandemin

I figur 5 blir det tydligt att verksamheten som riktar sig mot deltagare med funktionsnedsättning minskat drastiskt i studieförbunden sammantaget under pandemin. Detta gäller både studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram. Deltagandet i annan folkbildningsverksamhet ser ut att ha påverkats minst av pandemin.

Figur 5: Totalt antal deltagare med funktionsnedsättning 2017–2021 i studiecirkel, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram.

Under intervjuerna berättar personal vid studieförbunden om att deltagarna påverkades extra mycket av pandemin på grund av sina funktionsnedsättningar. Mycket av verksamheten som riktades mot dem fick ställas in eller erbjudas på distans. Personalen berättar också att det har varit svårt att nå ut till deltagare som isolerades under pandemin även efter att verksamheten dragit igång som vanligt igen. Vissa deltagare har svårt att bryta isoleringen, har glömt bort aktiviteten eller hur det var att ta sig dit. Andra deltagare hade velat fortsätta att delta på distans eftersom det passade dem bättre.

Studiecirkel

Studiecirkel är den form av verksamhet som flest deltagare med funktionsnedsättning deltar i, enligt statistiken. Dock kan verkligheten se annorlunda ut eftersom reglerna för hur statistik rapporteras skiljer sig åt mellan exempelvis studiecirkel (där hela gruppen rapporteras om mer än hälften av deltagarna har en funktionsnedsättning) och kulturprogram (där bara de förstärkningar som görs för att en deltagare ska kunna delta registreras).

Fördelning mellan ämnesområden under 2019–2021

De trender som redovisas här beskriver de fem vanligaste ämnesområdena för respektive studieförbunds cirkel med deltagare med

funktionsnedsättning under åren 2019–2021. Dessa områden täcker inte in samtliga deltagare eftersom resten av kurserna inte har specificerats (det vill säga övriga kurser som inte är de fem vanligaste under ett visst år hos ett visst studieförbund.) Under 2019 var hälso- och friskvårdsinriktade cirklar vanligast förekommande, följt av estetisk verksamhet, samhällsfrågor samt skönlitteratur och svenska.

Under pandemins första år, 2020, ökade andelen deltagande i hälso- och friskvårdscirkelarna, hantverk samt hushålls- och datakunskap, även om deltagandet minskade överlag. Deltagandet i cirklar med fokus på estetisk verksamhet, samhällsfrågor samt skönlitteratur och svenska minskade något.

Under pandemins andra år, 2021, ökade andelen deltagare i cirklar med fokus på estetisk verksamhet och hantverk. Samtidigt minskade andelen i hälso- och friskvårdscirklar. Cirkelverksamhetens inriktning förändras alltså något från år till år vilket kan påverkas av förändringar som sker i samhället i övrigt.

Vilka studiecirklar erbjuds och varför?

Studieförbundens personal berättar att cirkelutbudet styrs dels av det som deltagare med funktionsnedsättning efterfrågar, dels i relation till vad som händer i samhället i övrigt.

De centralt anställda på ledande position beskriver att största delen av de anpassade kurserna är estetiska kurser såsom teater, sång och musik.¹³ Studieförbunden påtalar också att cirkelutbudet har förändrats över tid. Jämfört med tidigare upplever de dock att det blir allt fler anpassade kurser som handlar om samhällsaktörskap. Detta beror, enligt en centralt anställd på ledande position, på att fler individer blir medvetna om och kräver sin funktionsrätt, sina rättigheter, och som organiserar sig tillbaka till folkrörelseidealen:

Det är inga stora volymer, men det är där mycket utvecklingsarbete sker. [...] Ja, jag vill bara säga att det är de här delarna med de här rättighetsbaserade grejerna är sånt som vi lägger mycket kraft och utvecklingsarbete på, för teater och musik rullar. Ja, så, det kan vi redan.

Personal vid studieförbunden vittnar om att det är svårt att få tag på bra cirkelledare eftersom man som studieförbund sällan kan erbjuda en anställning. I stället handlar det om några timmar ”hit och dit”. Tillgången

¹³ ”Anpassade kurser” är studiecirklar som riktar sig mot deltagare med funktionsnedsättningar. Övriga cirklar kallas för ”ordinarie verksamhet”.

till cirkelledare påverkar i sin tur vilka cirklar som kan erbjudas. De berättar också att det kan vara svårt att organisera cirklar för deltagare med funktionsnedsättning eftersom det inte går att veta på förhand hur många som orkar fullfölja cirkeln.

Deltagarnas erfarenheter av att delta i studiecirklar

Under fokusgruppsintervjuerna nämner flera av deltagarna att de engagerat sig i flera olika cirklar med estetiskt fokus, såsom dans, spela i band, måla, teater och keramik. De nämner också att de varit med i friskvårdsinspirerade cirklar som fokuserat på yoga, personlig utveckling, samlevnad och relationer, samt kost och hälsa. Förutom detta har många också deltagit i allmänbildande kurser om exempelvis källsortering och ”Mitt val”, som handlade om valet 2022.

De flesta deltagare uppger att huvudfokus har varit att vara med i en anpassad cirkel och att ämnesvalet ibland varit mindre viktigt. Det betyder att de inte alltid har valt anpassad cirkel utifrån ämne utan snarare anmält sig till alla eller några av anpassade cirklar som har funnits. Därefter har de fortsatt att delta löpande i de anpassade kurser som har erbjudits av studieförbunden. Deltagarna beskriver också att de i första hand har valt de ämnen som har funnits tillgängliga i anpassad cirkel. Med andra ord är det ofta huruvida kursen är anpassad eller ej som varit viktigare än själva ämnesvalet.

De flesta deltagare beskriver att de fått information om vilka cirklar som erbjuds på sitt boende, via anhörig eller daglig verksamhet. Flera deltagare berättar att de blivit kontaktade av en cirkelledare som de ofta har haft anknytning till tidigare, antingen via daglig verksamhet eller boende. Men det finns också deltagare som aktivt sökt efter en viss typ av cirkel. En av deltagarna berättar att hon alltid har varit intresserad av hantverk och därför själv sökte information om studiecirklar genom att googla:

Och då när jag såg den här anpassade kursen så kändes det perfekt!

Deltagaren berättar att det både var svårt att hitta information om kurser på studieförbundets hemsida och att det var svårt att se skillnad på vilka cirklar som var anpassade och vilka som var en del av studieförbundens ordinarie verksamhet. Eftersom det var för få anmällda för att kursen skulle bli av delade hon information om kursen i en Facebookgrupp. Där var det en blivande deltagare som hade sett inlägget och fått veta att kursen kunde erbjudas om fler anmälde sig. Hen anmälde sig sedan, och inlägget bidrog alltså till att kursen kunde starta.

Samtliga deltagare beskriver att de gått med i en cirkel för att bli en del av en gemenskap, träffa nya kompisar, göra något kreativt och för att hitta på något roligt. Detta kan exemplifieras dels med ett citat från en deltagare som varit med i flera olika cirklar genom åren:

Ja, för att jag tyckte det är bra. Du får göra något och sen får du träffa nya personer.

Det kan också exemplifieras med ett uttalande från en anhörig till en deltagare som inte talar själv:

Han tycker om att göra saker! Han tycker inte om att vara hemma så mycket, så han vill göra saker... Det är tråkigt hemma [skratt]. Sen att träffa sina kompisar, det tycker han också om.

Ytterligare motiv för att delta har också varit att få röra på sig eller göra något kreativt:

Jo för jag satt mycket hemma efter jag hade flyttat och jag hade ingenting. Så en gång så gick jag upp lite i vikt och behövde gå ner, så då tänkte jag "nej, jag måste få göra något, inte bara sitta hemma på helgen och i veckan."

Under intervjuerna ger deltagarna en odelat positiv bild av den verksamhet de deltagit i. De pratar om känslan av samhörighet och gemenskap och om att det är en möjlighet att få röra på sig eller få chans att fördjupa sig i ett kreativt projekt.

Ja, man kunde sitta och småprata och så där och känna... samhörighet. Det här KASAM, ni vet, känslan av sammanhang.¹⁴ Det viktigaste som finns.

Sammanfattningsvis har vissa deltagare själva sökt information om cirklar, men majoriteten har valt de cirklar som studieförbunden hade, som riktade sig just mot deltagare med funktionsnedsättning och att de har varit med i flera år. De berättar också om att de fick information genom direktkontakt som initierats av cirkelledaren eller en annan ansvarig person på studieförbunden.

Här aktualiseras frågor om deltagarnas autonomi och varierande förmåga att själva aktivera sig och söka information. En av deltagarna uppger som i exemplet ovan att hon själv var med och påverkade att cirkeln skulle bli av genom att sprida information om den i sociala medier. Andra deltagare har inte haft den möjligheten utan har i stället valt att delta utifrån det utbud som redan funnits

¹⁴ KASAM – Känsla av sammanhang.

Förutsättningar för deltagare

Denna del av rapporten handlar om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning och deras förutsättningar för deltagande. Dessa villkor handlar bland annat om universell utformning, deltagarnas behov av individuellt stöd, motverkan och förebyggande av diskriminering, rekrytering av deltagare och externa strukturella hinder för deltagande.

Kapitlet bygger på citat från deltagare, personal och centralt anställda på ledande position hos ABF och SV och det är deras erfarenheter och upplevelser som är i fokus.

Universell utformning av studieförbundens verksamhet

Universell utformning handlar om att tillgängliggöra verksamheten för att alla individer i samhället ska kunna delta.

Studieförbunden uppger att det universella perspektivet är väl förankrat i verksamheten och har funnits med länge. Verksamheten genomsyras av det universella förhållningssättet och detta finns också förankrat i stöddokument.¹⁵ Men även om de uppger att de kommit långt i arbetet upplever de också att det finns utvecklingspotential. Här nämns bland annat utmaningen med att anpassa verksamheten för deltagare med ”osynliga” funktionsnedsättningar.¹⁶

Under intervjuerna ger personalen flera exempel på hur de aktivt arbetar med att utforma verksamheten universellt. Bland annat har de anordnat speciella dagar, där föreningar bjudits in, och där de har testat hörselkåpor och rullstolar för att se över tillgängligheten i lokalerna. De beskriver också hur de arbetar med olika typer av hjälpmedel och anpassningar, såsom hörslingar, uppläsningfunktioner och ramper, och att de regelbundet inventerar lokaler. Studieförbunden nämner också att tekniken måste vara lätt att använda eftersom det annars finns en risk för att anpassningen inte

¹⁵ Universell utformning innebär att samhället utformas med medvetenhet om den variation som återfinns i befolkningen och möjliggör att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att verka i vardagen på samma villkor som människor utan funktionsnedsättning (se prop. 2016/17:188).

¹⁶ Det som studieförbunden kallar för ”osynliga” funktionsnedsättningar är bland annat neuropsykiatriska diagnoser och funktionsnedsättningar som kanske inte syns eller uppmärksammas så lätt.

används. Några nämner att det ibland är svårt för studieförbunden att få tag på lokaler och att de ibland tvingas hyra av andra för att kunna vara tillgängliga, dels gällande geografisk tillgänglighet, dels gällande tillgänglighetsanpassningen i själva lokalen.

Förutom att ha tillgängliga lokaler lyfter personalen också fram vikten av att lyssna in deltagarna med funktionsnedsättning och föreningarnas önskemål. Personalen berättar att deltagarna ofta är väldigt medvetna om sina behov och uttrycker vad de behöver och att verksamhet planeras i samverkan med deltagare. Studieförbunden pratar också om hur viktigt det är att vara lyhörd:

Att hela tiden lyssna på föreningarna och på grupperna, oavsett om det sker i förening eller om det sker i kurs för den här målgruppen. Och även boendepersonal [...] och så där, vad har man för behov, vad har man för önskemål? Så att man är medveten om det redan från planeringsfasen och framåt, utöver då som andra har sagt här att man i princip anpassar så att det inte ska behöva anpassas redan när man startar det, utan det ska vara tillgängligt för alla. Men framför allt tänker jag att det är väl mycket att ha en utgångspunkt, en grundvärdering att man lyssnar till målgruppens behov. Antingen frågar eller deltar och lyssnar på något sätt.

Ordinarie verksamhet kontra anpassade kurser

Studieförbunden skiljer på cirklar som erbjuds som en del av den ordinarie verksamheten och anpassade kurser som riktar sig specifikt mot deltagare med funktionsnedsättning.

Studieförbunden arbetar aktivt med universell utformning för att alla cirklar ska vara tillgängliga för alla, och menar att detta kan fungera bra.

Samtidigt nämner de att det också finns vissa utmaningar med att ha ”integrerade grupper”. De berättar exempelvis om att individer som betalat för att gå en cirkel ibland kan visa intolerans mot deltagare med funktionsnedsättning som behöver extra hjälp eller stöd från ledaren.

En annan utmaning studieförbunden stöter på i arbetet med att utforma verksamheten utifrån ett universellt perspektiv är när det kommer till deltagare som behöver mycket anpassning. Många deltagare känner sig tryggare och trivs bättre i anpassade kurser som riktar sig mot deltagare med funktionsnedsättning jämfört med att delta i ordinarie verksamhet. Samtidigt upplever studieförbunden att anpassade kurser, riktade mot en viss typ av funktionsnedsättning, kan gå emot målsättningen med den universella utformningen som bygger på att verksamheten ska göras tillgänglig för alla.

Samtliga deltagare i fokusgrupperna ser mest fördelar med att gå anpassade kurser. Ett exempel kommer från en deltagare som reflekterar över för- och nackdelarna med anpassad kurs och ordinarie verksamhet utifrån det universella perspektivet:

...den ordinarie verksamheten ska vara anpassad för alla och man ska inte bara ha anpassat för de som har diagnoser. [...] Det låter bra när man säger det, men det blir oftast inte så. För när man har en anpassad kurs, då är det verkligen uttänkt att nu ska det vara en anpassad kurs och så anpassar man tempot eller hur många man är och såna saker. Men om man då har ordinarie verksamhet som ska vara anpassad för alla, det blir så... Om man tar in 20 personer, redan då är den kanske inte anpassad för alla. Ja, det är klart att det är jättesvårt att anpassa något för alla, så det kanske är bra att skilja på saker. [...] Så att jag tänker även de kurser som inte är anpassade, även om man inte har en diagnos så passar inte de heller alla.

Ett annat exempel kommer från en deltagare som berättar om sina erfarenheter av anpassade kurser och kurser som bedrivs inom ramen för ordinarie verksamhet:

Den här vanliga kursen [ordinarie verksamhet], det är ett annat tempo här och det är så mycket information de ska komma ut med. "Så här gör man det här och så gör man det och det" och det var så mycket grejer framme. Det låg böcker överallt som var i vägen och alla ... Det var några som stack i väg och skulle dreja och så ljudet ifrån drejskivorna. Alltså, jag har adhd och då är man ganska ljudkänslig också, ljud och ljus. Alla sinnesintryck är man känslig för. Och då ha den här jävla drejskivan som låter, det var ... mm, det var lite jobbigt. Och sen så tog ... all praktisk information tog så mycket tid så att jag vart inte riktigt färdig och så vart det fel och så vart jag alldeles stressad och ... Och jag blir så hemskt stressad när jag blir stressad. Jag blir så fruktansvärt stressad. [...] Men jag ska pröva, det är bara fem gånger. Men det känns som att jag bara ska gå anpassade kurser.

Deltagaren gick först en anpassad kurs som sedan lades ner, eftersom cirkelledaren inte kunde fortsätta, och valde då att fortsätta på en kurs som erbjöds inom den ordinarie verksamheten.

Flera av deltagarna berättar också om att fördelen med att gå en anpassad kurs är att det är ett mycket lugnare tempo och att deltagarna visar en större förståelse för varandra, men att det ibland kan saknas tydlighet och struktur.

Deltagarna berättar också om vikten av tillhörighet och sammanhang och att de upplever att mycket av de känslorna beror på att alla i den anpassade kursen har någon form av funktionsnedsättning:

Så om man skulle ta bort de anpassade kurserna och bara ordinarie verksamhet som är anpassad för alla så försvinner den känslan. Även om den kursen skulle kanske funka bra för mig säger vi, att den var gjord bra, så försvinner ändå det sammanhanget.

Sammanfattningsvis berättar både personal och deltagare om hur de upplever skillnaden mellan ordinarie verksamhet och anpassad kurs. Personalen beskriver att det finns en ambition att göra den ordinarie verksamheten mer tillgänglig, samtidigt som deltagarna verkar föredra anpassade kurser framför att delta i ordinarie verksamhet.

Utifrån den universella utformningen väcks frågor om tillgänglighet och behov av individuellt stöd för deltagare med funktionsnedsättning och huruvida det kan tillgodoses inom ramen för ordinarie verksamhet eller om det också krävs anpassade kurser.

Deltagarnas behov av individuellt stöd

Deltagarnas behov av individuellt stöd ser väldigt olika ut beroende på vilken eller vilka funktionsnedsättningar de har. Det kan vara alltifrån multipla funktionsnedsättningar till ”osynliga” funktionsnedsättningar som går ”under radarn”.

Personalen ger exempel på hur de har stöttat deltagare på olika sätt, bland annat genom att vänta in färdtjänst, hämta och lämna till och från aktiviteter och så vidare. Enligt personalen är det viktigt för deltagarna att få stöd i att ta sig till och från studieförbundens verksamhet.¹⁷

Studieförbundens personal berättar också om vikten av relationsskapandet med deltagarna och hur de ofta har haft kontakt över flera år. Det är också viktigt att vara lyhörd för vad personalen på boendet och anhöriga tycker och tänker och att utgå från vad deltagarna behöver. Personalen upplever att de är väl förtrodda med deltagarnas behov av individuellt stöd och att de gör sitt yttersta för att anpassa verksamheten, samtidigt som de önskar att de hade haft resurser för att göra ännu mer.

Studieförbunden upplever att arbetet med att utforma verksamheten universellt gör att behovet av deltagarnas individuella stöd minskar, även om det till stor del beror på vilken eller vilka funktionsnedsättningar det handlar om. Personalen berättar också om det stödjande arbete som de gör som kanske ibland är svårt att få syn på. Några exempel är personal som

¹⁷ Behovet av stöd till och från studieförbundens verksamhet kommer att diskuteras i avsnittet om ”externa strukturella hinder för deltagande” på sida 29.

åker ut till cirklar och hjälper till med det administrativa arbetet, eller med att göra lokalen mer tillgänglig.

Studieförbunden ger också exempel på olika former av stöd. Här beskrivs en ramp som ett ”engångsstöd” eftersom de är en insats som sker en gång i syfte att tillgänglighetsanpassa en lokal för väldigt många under en lång tid framöver. Andra insatser, såsom att ha en extra ”medledare” i en anpassad kurs beskrivs som ett mer ”kontinuerligt stöd”.

Cirkelledaren ger individuellt stöd

I relation till individuellt stöd betonar studieförbunden cirkelledarens betydelse:

...det läggs mycket tid och har lagts mycket tid på att hitta bra cirkelledare och fånga upp dem och använda dem, både från föreningarnas håll och från vårt håll. Så behöver vi göra färre anpassningar själva egentligen, för cirkelledaren är redan där och skapar det från början.

Cirkelledarens betydelse för det individuella stödet lyfts också fram av deltagarna. En anhörig berättar om vikten av att cirkelledaren förstår deltagarnas individuella behov och anpassar verksamheten därefter. Speciellt gäller det när det kommer till deltagare som kan ha svårt för att själva uttrycka sina behov. Ytterligare ett exempel kommer från en deltagare som har deltagit i funkisdans under flera år och därför har erfarenhet av olika ledare:

Ja, det var i början när vi hade en annan ledare. Då var vi lite som de som dansar i Let's Dance, så då var det lite svårare och ... Man skulle stå rätt och tänka på fötterna. Nej, så det var jättejobbigt i början... Men när vi bytte lärare, då blev det bättre, för han kunde mycket om oss handikappade och då var det lättare att kunna prata med han.

Deltagaren berättar också att det alltid finns stolar utställda under funkisdansen så att deltagarna kan sätta sig ner och vila om de behöver.

Flera deltagare berättar också om hur de har fått den hjälp de behöver av cirkelledarna som väntar kvar tills färdtjänsten kommer eller som hjälper till under cirkelverksamheten om någon deltagare skulle må dåligt.

Deltagarna beskriver bland annat hur cirkelledarna har lyssnat på dem när de har haft behov av att prata om något som hänt under eller innan cirkeln och gjort dem upprörda. Under intervjuerna berättar flera av deltagarna att de upplever sig ha en väldigt god relation till cirkelledarna och att de känner sig sedda och lyssnade på.

Både personal och deltagare i studieförbundens verksamhet uppger att det ofta finns både ledare och ”medledare” eller ”hjälpmedare” i de anpassade kurserna, som ser till att alla deltagare får det stöd de behöver. Beroende på vilken eller vilka funktionsnedsättningar en deltagare har är det också vanligt att personliga assistenter deltar under cirkelarna och annan folkbildningsverksamhet.

Ingen av deltagarna som intervjuats upplever att de inte har fått den hjälp och det stöd som de har behövt under cirkeln.

Att motverka och förebygga diskriminering

Personal vid studieförbunden menar att i princip allt de gör genomsyras av ett helhetstänk. De berättar att de utgår från människan och hennes individuella behov när de planerar och bedriver sin verksamhet, vilket i sig är ett sätt att motverka diskriminering. Studieförbunden uppger också att de arbetar aktivt med att öka toleransen för funktionsnedsättningar och motverka ”funkofobi” i samhället, men att de önskar att de hade kunnat göra mer.

Ett exempel på en diskrimineringsförebyggande insats som används av ett studieförbund lokalt är en referensgrupp som består av frivilliga deltagare med funktionsnedsättning. Denna grupp kallas in när en ny aktivitet planeras för att på så sätt få syn på och förebygga diskriminering.

Studieförbunden nämner också flera insatser som de skulle vilja göra mer av i framtiden, såsom att föreläsa om funktionsnedsättningar, kompetensutveckla cirkelledare, sprida information och arbeta ännu mer för att anpassa den ordinarie verksamheten. I relation till att motverka och förebygga diskriminering pratar personalen också om att det är viktigt att ge deltagare med funktionsnedsättning tillgång till det offentliga rummet och att ge dem möjlighet att göra sina röster hörda. Ett exempel på det är de ”uppspel” eller ”uppvisningar” som ofta arrangeras i slutet av en cirkel med estetisk verksamhet där deltagarna får möjlighet att uppträda för allmänheten. Detta beskrivs av personalen som en insats för att minska ”funkofobin” i samhället. Uppvisningarna beskrivs som något positivt av flera av deltagarna som ger många exempel på när de rest runt tillsammans till olika städer Sverige.

Under fokusgruppsintervjuerna berättar flera deltagare att de kan känna sig och har känt sig diskriminerade i andra sammanhang, såsom grundskolan, men att de känner sig trygga i de anpassade kurserna. En vanligt förekommande fras under deltagarintervjuerna är att ”olika är bra”.

Deltagarna upplever att både de själva och andra deltagare blir bra bemötta och svarar nej på frågan om de har upplevt sig diskriminerade.

Samtidigt berättar flera deltagare under intervjuerna om situationer där konflikter har uppstått mellan deltagare i anpassade kurser. En deltagare berättar om en konflikt som uppstod i en cirkel där en deltagare började avbryta de andra och ta upp mycket talutrymme. Deltagaren som blev avbruten upplevde det som kränkande, men berättar att cirkelledaren arbetade med gruppen och att de fick träna på att respektera varandra och lyssna på varandra utan att avbryta.

Några deltagare reflekterar också kring huruvida det är deltagarens uppgift att berätta om sin funktionsnedsättning för cirkelledaren eller om det inte borde behövas:

Jag vet inte om man ska tala om för ledaren att "hörru du, jag har en funktionsvariation, så att ta det lite lugnt med mig"? Men det vågar jag samtidigt inte för det är inte alla som klarar av att få höra sånt. [...] Det ska inte spela någon roll att jag har de här och de här och det här problemen. Samtidigt så är jag så rädd för att det ska bli klapp på huvudet, "ja, det förstår inte du min lilla vän".

Här nämner deltagarna att något som hade underlättat för dem hade varit om det fanns möjlighet att informera cirkelledaren om att de är i behov av extra stöd, oavsett om det gäller en anpassad kurs eller ordinarie verksamhet:

Jag tänker att det skulle i så fall vara från kursen, att man antingen kunde skriva i innan eller att de hade någon grej om man vill berätta någonting om sig själv... Eller att det kom från dem [studieförbunden]. För att om jag ska komma dit och bara så här på eget initiativ berätta, då vet inte jag vad de har för tankar innan. Men om de har skrivit på något sätt: "Ja, om man vill berätta någonting så att vi kan göra kursen lättare för dig", då kan någon berätta att den har ont i handen och så kan någon säga att man har adhd, eller vad det är.

Deltagarna resonerar sig fram till att det egentligen inte ska spela någon roll, men att det finns fördelar med att ha cirkelledare som också har funktionsnedsättningar eftersom det ofta leder till en större förståelse. Även studieförbunden upplever flera fördelar med att rekrytera cirkelledare med funktionsnedsättningar, bland annat som ett sätt att motverka och förebygga diskriminering. De har också erfarenheter av att det är viktigt att cirkelledare med funktionsnedsättning får det stöd de behöver för att kunna leda aktiviteten.

Rekrytering av deltagare med funktionsnedsättningar

Rekrytering av deltagare med funktionsnedsättningar är något som omnämns som en utmaning av studieförbunden, framförallt när det kommer till personer med neuropsykiatriska diagnoser och psykisk ohälsa, utrikesfödda med funktionsnedsättning, samt yngre med funktionsnedsättning. Det är också svårt att nå individer som isolerar sig, inte vill lämna ut sitt personnummer eller som inte identifierar sig som funktionsnedsatta. Studieförbunden upplever att dessa individer ofta inte finns representerade i föreningar vilket gör att det är ännu svårare att få kontakt med dem.

Under intervjuerna resonerar man kring att många yngre är engagerade i ungdomsverksamhet riktad mot deltagare med funktionsnedsättning men att de sedan hoppar av när de blir äldre, eller att formen för att engagera sig inte passar yngre:

Det är inte säkert att man går med i en förening om man är en ungdom, om man blir hörselskadad. Och sen så finns det även de som är äldre också som inte vill vara med i en förening och vi tappar medlemmar nu och det är svårt att rekrytera nya. [...] Men jag tror att så som de unga tänker och resonerar, tror jag att de vill ... De kan brinna för en viss fråga och där kan de driva den. Men själva det här styrelsearbetet och allt sånt som hör till och föreningslivet, det är inte riktigt deras modell.

Detta väcker frågor om hur studieförbunden når ut till exempelvis ungdomar med funktionsnedsättning som organiserar sig på nya sätt. Här saknas erfarenheter. Personalen resonerar kring att en av anledningarna till icke-deltagande är att studieförbunden inte har lyckats att nå ut med information om sin verksamhet till just dessa individer.

Olika kommunikationskanaler

Under intervjuerna ges också flera exempel på hur studieförbunden aktivt arbetar med olika kommunikationskanaler för att informera och rekrytera deltagare med funktionsnedsättning. En form av kommunikation sker genom det som kallas för "öppet hus". Studieförbunden satsar på öppna hus för att bjuda in allmänheten och då presentera de aktiviteter de erbjuder som riktar sig mot deltagare med funktionsnedsättning. Mejltrådar är ytterligare en kommunikationskanal som är vanligt förekommande, enligt personalen. Samtidigt berättar de att det är lätt att mejl fastnar och inte når ut till alla deltagare av olika anledningar. En cirkelledare berättar att de annonserat i lokaltidningen och att de skickar ett nyhetsbrev med posten kontinuerligt:

Vi fick affischer och lite broschyrer som delades ut. Men det var i huvudsakligen tidningsartikeln där flera fick upp intresse då och hörde av sig. Så att där igenom fick vi publicitet.

Några i personalen beskriver att de sprider information om verksamheten via kultur- och fritidsförvaltningen i vissa kommuner, medan andra berättar att de själva åker ut till boenden och lämnar en lapp, eller kontaktar boendet eller den dagliga verksamheten via mejl eller telefon. En cirkelledare berättar att hon åkte runt och arrangerade teaterverksamhet på grundskolor, gymnasieskolor, dagliga verksamheter och boenden och att det var så hon kom i kontakt med deltagarna som nu är engagerade i flera anpassade kurser.

Personalen upplever dock att det ibland kan vara svårt att behålla etablerade kontakter med boenden och daglig verksamhet eftersom det händer att kontakter byts ut eller att kontakter rinner ut i sanden.

Under intervjuerna diskuterar personal vid studieförbunden också vikten av en flexibel kommunikation och att vara närvarande lokalt:

Ju mer besök vi har [dvs. att studieförbunden besöker dagliga verksamheter och boenden], desto mer verksamhet vet vi att vi får!

Studieförbunden har också erfarenhet av att det är viktigt att synas på olika sätt och jobba riktat mot funktionshinderorganisationerna och föreningarna, samt att ha ett väl utbyggt lokalt samarbete. Man pratar också om att studieförbunden skulle kunna komma ut till deltagarna i stället för tvärtom, eftersom många deltagare med funktionsnedsättning kan ha svårt att ta sig till studieförbundens lokaler av olika anledningar.

Anpassad rekrytering utifrån deltagarnas behov

Under intervjuerna med centralt anställda på ledande position diskuteras det att det är viktigt att utveckla den digitala kompetensen på förbunds nivå samtidigt som det är viktigt att visa respekt för de lokala verksamheternas kommunikationskanaler.

Personalen poängterar även att det är viktigt att utveckla annonseringen på internet eftersom det är ett tryggt och enkelt sätt för deltagare att anmäla sig. De berättar också att de ibland jobbar med dubbla inbjudningar, en med exempelvis bildstöd som är riktad till deltagare med funktionsnedsättning och en med mer information som är riktad till anhöriga och personal. Studieförbunden ger flera exempel på hur de arbetar med att göra sina informationsutskick mer tillgängliga och flexibla. De har bland annat spelat in videos samtidigt som de har använt sig av utskrivna pappersutskick

eftersom de upplever att det är det som efterfrågas av deltagarna. Detta framkommer också i intervjuerna med deltagarna, där en av deltagarna säger:

Jag skulle uppskatta ifall de skickade ut att "nu har vi de här anpassade kurserna". [...] När jag frågade så skulle de kunnat ha svarat det i mejlet, att "just nu kommer de här två kurserna i stället, men sen kanske det blir en kurs senare igen", eller något sånt.

De allra flesta deltagare som blivit intervjuade berättar att de blivit kontaktade av cirkelledaren direkt och på så sätt fått information om kursen. Två av deltagarna berättar att de kände sig väldigt ensamma efter att ha flyttat men att de blev en del av en gemenskap när cirkelledaren tog kontakt med dem och informerade om studieförbundets anpassade kurser. Cirkelledaren hade deras kontaktuppgifter för att de hade varit med på en buggkurs för längesen. Några av deltagarna beskriver att de kom i kontakt med cirkelledaren via sin dagliga verksamhet. Ett annat exempel kommer från en deltagare som berättar att han var verksam i en förening och blev kontaktad av cirkelledaren som frågade honom om han ville gå en anpassad kurs i källsortering:

Ja, det var cirkelledaren då som har... Det är hennes förtjänst! Det är hon som har dragit i trådarna, om man säger så. Hon startade upp det här. Det var hon som kom på de här idéerna. Det är tack vare henne som vi har haft de här olika kurserna då. För hon har dragit i de här trådarna och fixat pengar och personal och sånt.

Här skiljer sig dock deltagarnas erfarenheter kring rekrytering åt. En av de deltagare som inte fått information direkt från cirkelledaren upplevde nämligen att det var svårt att få tag på information om cirkeln hon ville gå:

Jag råkade hitta den här kursen av slump. Alltså, om man vill gå en anpassad kurs men inte vet att det ens finns eller vad det finns för olika kurser så kanske man ... Jag vet inte om man ska göra reklam eller att det finns på förstasidan så här "tips om du vill gå en sån här kurs" eller någonting. Att det kan finnas på en gång och inte att man måste söka fem steg för att det ska råka dyka upp, typ.

Under intervjuerna med studieförbunden diskuteras svårigheterna med att nå ut med information till deltagarna om vilka anpassningar som gjorts i olika studiecirkelar. Här ges det flera förslag på att märka dem med vissa symboler, att göra de anpassade kurserna extra lättillgängliga och så vidare. Detta är också något som efterfrågas av två av de intervjuade deltagarna:

Det är så jäkla svårt att se på deras hemsida, det här med anpassade kurser. Alltså, de har anpassade nu i akrylmålning och någonting med pärlor anpassat.

Och hon sa att "ja, men du ska söka på det ordet, anpassat". Ja, men hur ska jag kunna veta det?

Ja, och om man inte vet att det finns anpassade kurser alls, då vet man inte att det heller heter anpassad kurs...

Frågorna som lyfts upp här handlar om hur studieförbunden ska benämna kurserna och hur detta kommuniceras till deltagarna. Detta blir extra viktigt för deltagare som självständigt söker information. Under samtliga intervjuer förekommer nämligen olika benämningar på anpassade kurser respektive ordinarie verksamhet och detta verkar också skilja sig åt mellan studieförbunden på lokal nivå och mellan deltagare.

Externa strukturella hinder för deltagande

Under intervjuerna framkommer flera exempel på externa strukturella hinder för deltagare med funktionsnedsättnings deltagande såsom svårigheter att ta sig till studieförbundens lokaler, färdtjänsten, tillgång till tolk och deltagarnas ekonomiska förutsättningar.

Att ta sig till och från studieförbundens lokaler

Studieförbunden berättar att förutsättningarna för deltagande kan se väldigt olika ut på grund av deltagarnas, i vissa fall, begränsade autonomi:

De [deltagare med funktionsnedsättning] är beroende av någon annan för att kunna nå vår verksamhet. Det går inte att prata om kvalitet i folkbildningen genom att bara titta på hur vi lyckas med de vi har, för kvalitetsbrister uppstår i alla grindvakter som står uppställda för att personer över huvud taget ska kunna få prova om det här är bra för dem eller inte. Och då kommer det till att ju fler och mer allvarliga funktionsnedsättningar du har desto mindre blir din autonomi, desto mer institutions- och kommunberoende blir du som människa. Det här är då paradoxen. Och det gör att ju större behov du har som människa av att få hjälp att kunna nå ditt lärande och din kultur, desto mindre blir möjligheterna därför att vi sätter upp en massa gränsdragningshinder för att du ska kunna få vara med.

Ett annat hinder som omnämns i alla intervjuer är färdtjänsten. Flera i personalen berättar att det inte ingår i färdtjänstens tjänst att ringa när deltagare är framme vilket lätt leder till missförstånd. Det har bland annat lett till att deltagare ibland har kommit alldeles för tidigt till en anpassad cirkel och att det då inte har funnits personal på plats för att möta upp dem. Studieförbunden upplever att de har behövt anpassa sina anpassade kurser efter färdtjänsten för att på så sätt försöka undvika att deltagare hamnar i kläm. Även deltagarna pratar om att de ofta kommer för tidigt till cirklarna, ibland på grund av färdtjänsten och ibland på grund av att de inte vill

riskera att komma för sent. Flera av deltagarna berättar att cirkelledaren ofta kommer ut och möter dem ungefär en kvart innan den anpassade verksamheten börjar. Här skiljer sig deltagarnas berättelser åt. Vissa blir insläppta mycket tidigare eftersom det är annan personal på plats i lokalen, andra får stå och vänta utanför tills cirkelledaren kommer. Under en intervju berättar en av deltagarna om upplevelsen av att stå ute och vänta:

Och ja, cirkelledaren var alltid där i god tid. Ja, jag var där i god tid igår och det var låst och då vart jag lite orolig för att det inte var någon där så jag ringde till och med på dörren. Men fem i öppnade hon, då ... Hon var där inne. Det kändes lite knäpp på fingrarna så där. Men vad fasiken, hon måste få ha sina raster. Jag vet inte om hon har haft någon kurs innan så det säger jag inte så mycket om. Men det kändes lite konstigt att vi stod där ute och väntade. Men annars tyckte jag det var mycket som funkade bra.

Frågan om hur tidigt cirkelledaren ska vara på plats innan den anpassade kursen diskuteras under samtliga intervjuer. Både centralt anställda på ledande position och personal beskriver att det inte alltid är möjligt att ha cirkelledare på plats så långt innan den anpassade kursen börjar. Personalen berättar att det ofta blir upp till den enskilde cirkelledaren att hitta lösningar och jobba runt problemen och att mycket hänger på eldsjälaras engagemang.

Studieförbunden upplever att många deltagare har svårt att ta sig till deras lokaler och att de därför arbetar med att kunna erbjuda cirklar både på plats och på distans. Detta är en upplevelse som delas av flera deltagare som berättar om sina svårigheter. En deltagare, som vanligtvis åker buss till den anpassade kursen en gång i veckan, nämner att han glömde bort var hållplatserna var under pandemin. Därför blev det svårt att börja åka buss när verksamheten var igång igen. Han berättar att han ibland åker taxi och att cirkelledaren ibland måste hämta och lämna honom. Ytterligare en deltagare berättar att han nyligen hoppat av en anpassad kurs för att det tog för lång tid att åka dit vilket gjorde att han blev väldigt trött och ofta somnade på bussen.

Båda studieförbunden pratar om hur viktigt det är för många av deltagarna att få stöd i att ta sig till och från studieförbundens verksamhet, men att det ibland är svårt. De upplever att en del kommuner skär ner på ledsagare och kontaktpersoner. Det leder till att ansvaret för att deltagaren ska komma i väg på de aktiviteter som hen valt läggs över på den fasta personalen på gruppbestäderna och att det inte alltid finns tid och resurser för att tillgodose behoven. Därmed blir det olika villkor för olika deltagare

beroende på om de har någon anhörig eller annan kontaktperson som kan hämta och lämna dem eller inte.

Tillgänglighetsanpassade lokaler

Förutom att vissa deltagare kan ha svårt att ta sig till studieförbundens lokaler av olika anledningar, finns det också brister i vissa lokaler som försvårar för deltagare med funktionsnedsättning. Studieförbunden har väldigt olika förutsättningar på lokal nivå eftersom vissa har egna lokaler centralt medan andra hyr in sig. Ett exempel på hinder som studieförbunden upplever i hyrda lokaler kan vara att de inte är fullt tillgänglighetsanpassade, men att det ligger på fastighetsägaren och att studieförbunden inte kan åtgärda det. Under intervjun ges exempel på svåröppnade dörrar i en hyrd lokal som gör att det blir svårare för rullstolsburna deltagare att komma in i lokalerna. Ett annat exempel är hur lokalens utformning ibland kan ställa till problem för deltagarna om de till exempel har två ingångar, eftersom deltagare ibland kan hamna fel när de blir hämtade och lämnade av färdtjänsten.

Studieförbunden framhåller också att det är viktigt att göra verksamheten tillgänglig för personer med ”osynliga” funktionsnedsättningar.

Under deltagarintervjuerna upplever de flesta att lokalerna är anpassade efter deras behov. Två av deltagarna nämner dock att det var svårt för en av cirkelledarna att ta sig runt i lokalen eftersom den inte var fullt tillgänglighetsanpassad.

Teckenspråkstolkar

Ytterligare ett externt hinder som studieförbunden upplever är bristen på teckenspråkstolkar. De berättar att det kan vara svårt att få tag på tolkar och att det händer att deltagare ibland inte kan vara med på vissa aktiviteter när tolkarna har blivit dubbelbokade eller sjuka. Här ställer också centralt anställda på ledande position för studieförbunden frågan om vem som ska betala för tolkverksamheten, kommunen eller studieförbundet?

Över hela Sverige pågår i tolkverksamheterna, de regionalt styrda tolkningsverksamheterna, ett sätt att försöka trycka ut ansvaret för tolkningskostnaderna till de som anordnar verksamheterna. För bara några år sen så fanns det ett mycket generösare förhållningssätt i de flesta regionerna för det här.

Bristen på tolkar är dock inget som nämns under deltagarintervjuerna. Å andra sidan var det inte heller någon av de intervjuade deltagarna som var i

behov av tolk, vilket kan ses som ett exempel på en röst som saknas i denna rapport.

Att delta på lika villkor

Vid flera tillfällen berättar studieförbunden att de upplever att det är svårt att organisera sin verksamhet för att alla ska kunna delta på lika villkor. Ett exempel som lyfts upp i sammanhanget är ekonomi. Här har personalen erfarenhet av att individer med funktionsnedsättning inte kan delta i studieförbundens verksamhet av ekonomiska skäl. Personalen berättar också att de samarbetar med boendena för att undanröja externa hinder. Genom att ha god kännedom om boendets schema planeras cirklarna för att inte krocka med aktiviteter på boendet så som middagstid eller något liknande.

Sammanfattningsvis ges flera exempel på externa strukturella hinder under samtliga intervjuer. Här upplever också både personal och centralt anställda på ledande position att det kan bli upp till enskilda individer, eldsjälar, att anpassa så mycket som det bara går för att försöka undanröja så många hinder som möjligt.

Studieförbundens förutsättningar

Detta kapitel handlar om studieförbundens förutsättningar för att arbeta med deltagare med funktionsnedsättning. Kapitlet inleds med hur deltagare identifieras och definieras och hur rapporteringen av deltagare med funktionsnedsättning ser ut. Därefter fokuseras på hur tillgänglighetsbidraget, projektbidrag och det ekonomiska stödet från regioner och kommuner används.

Kapitlet bygger på intervjuer med deltagare, personal och centralt anställda på ledande position för studieförbunden ABF och SV och det är deras upplevelser och erfarenheter som står i centrum.

Hur identifieras och definieras deltagare med funktionsnedsättning?

Studieförbunden uppger att funktionsnedsättningar benämns på olika sätt av olika individer. Detta framkommer också under intervjuerna där det ibland talas om funktionsvariation, funktionshinder eller mer specifika diagnoser, såsom deltagare med afasi eller deltagare med intellektuell funktionsnedsättning. Även deltagarna pratar om sig själva på olika sätt. Vissa berättar att de exempelvis har adhd, andra beskriver att de har ett "handikapp" eller att de har svårt med vissa saker. Några av deltagarna nämner inte alls något om detta under intervjuerna.

Personal vid studieförbunden upplever att det kan vara svårt att identifiera deltagare med funktionsnedsättning. De berättar att det är svårt att veta vilka deltagare de har och pratar också om "osynliga" funktionsnedsättningar och att det kan vara särskilt svårt att identifiera dessa deltagare.

Under intervjuerna diskuteras också för- och nackdelar med att identifiera deltagare med funktionsnedsättning. Å ena sidan beskrivs det som positivt för att det blir lättare för studieförbunden att anpassa verksamheten. Å andra sidan vill inte studieförbunden peka ut någon eller fokusera alltför mycket på individens funktionsnedsättning. Även under

deltagarintervjuerna diskuteras frågan som ett dilemma. Deltagarna berättar att de inte vill lämna ut sig, samtidigt som de ser fördelar med att cirkelledaren är medveten om deras behov. Som tidigare nämnts i denna rapport, föreslår deltagarna att det skulle vara möjligt för dem att uppge eventuella funktionsnedsättningar eller sitt stödbehov i anmälningsformuläret.

Under intervjuerna lyfter personalen vid ett flertal tillfällen fram att det är deltagarens behov som är det centrala och att detta kanske är viktigare än exakt vilken typ av funktionsnedsättning som deltagaren har:

Jag tänker också att hur vi avgränsar och definierar funktionsnedsättningar, att det är en sak att vi säger att vi jobbar med funktionshinderorganisationerna. Men i den vardagliga och praktiska verksamheten så är det behov av anpassning som styr. Det är behov, det är den deltagarens behov som styr det.

I citatet skiljer personalen på hur funktionsnedsättningar definieras inom olika områden i verksamheten. Precis som när det individuella stödet diskuteras berättar studieförbunden om olika typer av anpassningar som gjorts för att göra verksamheten tillgänglig för deltagare med funktionsnedsättning. Studieförbunden upplever att det sker en indirekt identifiering och definition av deltagare med funktionsnedsättning i form av statistik till SCB och som underlag för tillgänglighetsbidraget.

Rapportering

Verksamhet som riktar sig till deltagare med funktionsnedsättning rapporteras till SCB i form av grupprapportering, det vill säga om majoriteten har funktionsnedsättning rapporteras hela gruppen. Utöver det rapporteras antalet personer där någon extra pedagogisk insats gjorts, vilket kan utgöra underlag för att ansöka om tillgänglighetsbidrag.

Statistik som ligger som underlag för tillgänglighetsbidraget bygger på att studieförbunden registrerar antal deltagare på ett arrangemang där de som studieförbund genomfört särskilda insatser som genererat särskilda pedagogiska merkostnader. Vid denna registrering anger de även vilka pedagogiska merkostnader som kopplas till det enskilda arrangemanget. Det kan vara behoven hos en enskild deltagare eller behoven hos en grupp med deltagare som ligger till grund för de pedagogiska merkostnaderna, vilka i sin tur genererar underlag för tillgänglighetsbidrag för både studiecirkel, annan folkbildningsverksamhet och kulturarrangemang.

Tillgänglighetsbidraget

Vad är tillgänglighetsbidraget?

Tillgänglighetsbidraget fördelas av Folkbildningsrådet till studieförbunden¹⁸ och uppgår till åtta procent av statsbidraget för år 2022.¹⁹ Tillgänglighetsbidraget består av en fast del och en rörlig del. Den fasta delen består av en miljon kronor som delas ut till respektive studieförbund som stöd för att de ska utveckla sin verksamhet så att den blir tillgänglig för deltagare med funktionsnedsättning. Den fasta delen av tillgänglighetsbidraget ska ersätta kostnader som inte är direkt kopplade till ett särskilt arrangemang, exempelvis kostnader för material- och metodutveckling samt kompetensutveckling.

Den rörliga delen av bidraget baseras på studieförbundens tidigare verksamhet och syftar till att täcka extra kostnader för verksamhet där deltagare med funktionsnedsättning har fått särskilt stöd. Detta gäller alla verksamhetsformer, det vill säga studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram. Det rörliga bidraget ska ersätta kostnader för pedagogiskt stöd såsom: anpassat studiematerial, teknisk pedagogisk utrustning eller pedagogiska resurser som har satts in för att möjliggöra deltagare med funktionsnedsättnings deltagande.

Insatser som normalt görs i samband med arrangemang, till exempel marknadsföring, verksamhetsbesök, resor och löpande kontakt med ledare, är inte förstärkta pedagogiska insatser.²⁰

Folkbildningsrådet skriver att:

Bidraget omräknas varje år utifrån studieförbundens tidigare rapporterade verksamhet och fördelas i proportion till studieförbundets andel av den totala verksamheten där förstärkta pedagogiska insatser gjorts.²¹

När tillgänglighetsbidraget följs upp av Folkbildningsrådet ska studieförbunden kunna redogöra för vilka pedagogiska merkostnader som

¹⁸ Folkbildningsrådet. (2018) *Statsbidrag*.

<https://www.folkbildningsradet.se/studieforbund/statsbidrag/>

¹⁹ Folkbildningsrådet. (2021). *Statsbidrag till studieförbund 2022 – Villkor, krav och fördelning*. (s. 22). <https://www.folkbildningsradet.se/media/qwhefy43/statsbidrag-till-studieforbund-2022.pdf>

²⁰ Folkbildningsrådet. (2022). *Studieförbundens gemensamma överenskommelse om tillgänglighetsbidraget*. (s. 1). https://studieforbunden.se/wp-content/uploads/2022/01/SF_tillanglighetsbidraget_2022.pdf

²¹ Folkbildningsrådet. (2021). *Statsbidrag till studieförbund 2022 – villkor, krav och fördelning*. (s. 22). <https://www.folkbildningsradet.se/media/qwhefy43/statsbidrag-till-studieforbund-2022.pdf>

uppstått när pedagogiska insatser behövs för att tillgängliggöra verksamheten för deltagare med funktionsnedsättning.

Hur används tillgänglighetsbidraget – och hur får det användas?

Under intervjuerna berättar studieförbunden att de använder tillgänglighetsbidraget till en mängd olika aktiviteter, såsom extratid för kontakter med exempelvis boenden och anhöriga för att deltagaren ska kunna vara med, anpassad studietakt, minskade gruppstorlekar och olika former av hjälpmedel som mobiltelefoner och blindskrift, kostnader för tolkar och för pedagogiska insatser för ledare med funktionsnedsättning som behöver extra stöd.

Både personal och centralt anställda på ledande position för studieförbunden upplever att det finns lokala skillnader i hur tillgänglighetsbidraget används. De beskriver att en del studieförbundsavdelningar har god kännedom om hur processen går till och därmed ofta rapporterar, söker och erhåller bidrag. Studieförbunden menar att det finns olika orsaker till att vissa studieförbund lokalt inte använder sig av tillgänglighetsbidraget i så stor utsträckning som de kanske hade kunnat göra. Det kan bero på brist på kunskap och en rädsla för att göra fel, på att systemet är krångligt eller på att det helt enkelt redan har gjorts så mycket anpassningar inom den ordinarie verksamheten att det inte behövs några förstärkta insatser.

Under fokusgruppsintervjuerna nämns utmaningarna med tillgänglighetsbidraget vid ett flertal tillfällen. Ett exempel kommer från en centralt anställd på ledande position:

Jag tänker att det är lite svårt och vi försöker ta fram vad som kan vara motiverat för ett tillgänglighetsbidrag? Hur kan man resonera? Vad är det här? Är det här något extra eller är det här sånt som ska ingå? Så jag tänker att det inte är så himla lätt men att man måste prata om det, vad det är, och sen gör man en notering om det i systemet.

En av utmaningarna handlar enligt studieförbunden om definitionen av tillgänglighetsbidraget, det vill säga vilken typ av aktivitet som studieförbunden kan få ersättning för. Enligt citatet ovan är det en fråga som diskuteras inom studieförbunden, vilket skulle kunna tyda på att det inte finns konsensus kring dessa frågor.

Åsikterna om hur det är att rapportera tillgänglighetsbidraget går också isär. Många i personalen beskriver det som svårt och tidskrävande och en del är rädda för att göra fel. Andra uppger att det går bra att rapportera och

att det är bra att det aldrig är någon deltagare som utelämnas eftersom rapporteringen inte sker på individnivå. Även här upplever personal vid studieförbunden att en del punkter i rapporteringen är ganska öppna vilket gör att många saker kan bli en tolkningsfråga:

Och vad är pedagogiskt stöd? Och så ska man försöka göra någon tankevolt där för att få till det, och det är ju inte meningen så kanske att få till det så. Så att vi använder det väldigt sällan vad jag vet i alla fall. Och just tillgänglighetsbidraget, att skriva in det, för då ska du skriva själv, egen text. Det finns inte färdiga grejer utan då ska du själv skriva med egna ord vad är det du har gjort för pedagogiskt stöd som har varit extra kostnader för att den här personen ska kunna vara med. Så att det blir inte så ofta vi använder det.

Personalen berättar också att det kan uppstå frågor i verksamheten om vad tillgänglighetsbidraget egentligen kan användas till. En i personalen exemplifierar detta genom att berätta att hon inte vet om hon kan använda tillgänglighetsbidraget för en cirkelledare med funktionsnedsättning som håller i en föreläsning som är öppen för alla. Ytterligare ett exempel är anpassningar som görs utan att studieförbunden tänker på att registrera dem eftersom de ibland upplever att det är oklart vad som kan rapporteras som en extra anpassning och vad som faller utanför ramen. Ett annat exempel är att ett studieförbund kanske använder tillgänglighetsbidrag för en teckenspråkstolk men inte för en hörslinga eftersom det inte ses som en extra anpassning:

Om det inte behövs teckentolk eller något sånt här, då blir det heller inga streck i marginalen på den verksamheten. Så det gör att det är väldigt svårt att mäta och ha en riktigt uppfattning om vad som gjorts [för att anpassa].

Studieförbunden upplever också att de har gjort många insatser för att anpassa verksamheten för deltagare med funktionsnedsättning men att de som har fallit utanför ramen för tillgänglighetsbidraget. Det betyder att de insatser som görs ibland inte motiverar någon ersättning:

Det funkar jättebra att rapportera statistiken! Vad som inte fungerar är att vi som sagt, som vi tidigare har nämnt, egentligen inte får skälig ersättning för all mertid vi lägger. Så det är det, det är egentligen där det dippar. Alltså, ersättningsreglerna kan man säga, snarare än hur det är att föra statistik, just för att det finns en massa saker vi gör för att anpassa som är grundläggande behov, men de värderas inte ett jota av Folkbildningsrådet helt enkelt. Det är inte viktigt för dem att vi gör det för vi får ingen extra ersättning för det. Man får hitta sätt att inte gå back helt enkelt. Så tittar man krasst på det så är det deltagare som får betala för den extra tid jag måste lägga, för att mycket av det går inte att få någon ersättning för i den här statistiken.

Andra exempel på det är allt det egna ansvar som personalen tar när de åker runt och, enligt dem, ”fixar och trixar”, det vill säga löser problemen på andra sätt än de som genererar tillgänglighetsbidrag, och den tid som cirkelledarna får vänta tills deltagarna blir hämtade av färdtjänsten. Ytterligare ett exempel kommer från en i personalen som upplever att det arbetet som läggs ner för att anpassa cirklar inte alltid genererar någon ersättning:

Man plockar ur listan vad man gör, dubbla ledare, mer information och allt det här. Men jag har aldrig sett att jag får några pengar tillbaka. Det känns... Jag vet inte riktigt vad den gör för nytta. Och sen kan jag aldrig specificera att jag har åkt runt till alla gruppboenden, jag skriver inte att jag kanske kör fem mil för att dela ut lappar. Jag vet inte, den känns rätt så meningslös, listan. Man har prickat i, i alla fall, att man gör något speciellt och att det är funkis. Men annars så vet jag inte, jag får inga pengar, det är ingen som sticker till mig 180 kronor i timmen så jag kan avlöna en cirkelledare till, så att ... Så jag vet inte, vi tuffar och går och så fyller vi på för syns skull, typ.

Några i personalen beskriver att de tvingas höja deltagaravgiften när de gör många extra anpassningar eftersom tillgänglighetsbidraget inte täcker allt det extra arbete som läggs ner för att tillgängliggöra verksamheten för deltagare med funktionsnedsättning.

Under intervjuerna diskuteras även tillgänglighetsbidragets incitament på systemnivå, samt vilka konsekvenser studieförbunden upplever att det får för deras verksamhet. Ett exempel på detta kommer från en av de centralt anställda på ledande position som berättar om sina upplevelser:

Det system vi har med tillgänglighetsbidraget är riggat utifrån en generell princip, att behöver man en anpassning så finns det en viss peng. Det här är ett ekonomiskt incitament för studieförbunden att ta emot de som behöver minst anpassning. Vi har tolkkostnader som ibland är grymma och som inget tillgänglighetsbidrag i världen egentligen täcker, eller hur? [...] Så jag tror att det går att påstå att för att arrangera verksamhet bland människor med ett stort stödbehov i folkbildningen så måste du ha ett hjärta med dig. Det går inte att göra det enbart med ekonomistyrning.

Studieförbunden upplever också att det kan vara ett risktagande att planera en cirkel för deltagare med funktionsnedsättning eftersom det inte är säkert att den verkligen fullföljs och att det är svårt att veta i förväg om verksamheten behöver anpassas. Om cirkeln får för få deltagare får studieförbunden åberopa annan folkbildningsverksamhet istället, vilket ger en lägre ersättning. Detta gör att det också blir svårt för studieförbunden att sätta en deltagaravgift eftersom de inte alltid vet om de kommer att få tillgänglighetsbidrag eller inte.

Tillgänglighetsbidraget och universell design

Under intervjuerna nämns också tillgänglighetsbidraget i relation till ambitionen att organisera verksamheten utifrån en universell design. Ett exempel kommer från en i personalen som upplever tillgänglighetsbidraget och den universella designen som varandras motsatser:

Vi ska ju jobba mot universell design. Och det är dit vi vill, men då blir tillgänglighetsbidraget en motpol i hela det här arbetet. De är lite varandras motsatser. Vi ska sträva mot att det ska vara tillgängligt för alla, men det betyder inte att det är mindre resurskrävande. Det är kanske mer resurskrävande när man ska ordna verksamhet som är tillgänglig för så många som möjligt. Tillgänglighetsbidraget utgår ju från att vi kör utifrån normen och sen ska vi anpassa och då ska vi ange vad anpassningen kostar. Men när vi är duktiga, ja, vad ska vi kryssa i då? Det behövdes inget extra stöd för att vi är så himla duktiga på att ordna sånt som funkar för fler, så att det ska kännas välkomnande för alla.

Personalen beskriver att de försöker organisera verksamheten så bra som möjligt redan från början så att det inte blir att det görs en specifik insats på slutet. Detta kan exemplifieras med ett citat från studieförbundens personal som berättar om sina upplevelser:

Jag jobbar med universell design och jag har svårt att hitta i listan och sätta en peng på det extra som är gjort. Eftersom alla kan delta när en aktivitet designas så anpassat så skrivs behovet av tillgänglighetsstöd väldigt sällan in i statistiken.

Enligt flera av studieförbundens anställda blir det inte lika lätt att söka tillgänglighetsbidrag när verksamheten utformats universellt eftersom det blir svårt att få syn på och lyfta upp de riktade insatser som gjorts. Personalen upplever att aktiviteterna har designats så inkluderande från början att det inte finns något behov av riktade anpassningar och att det därför inte heller finns något att rapportera. Detta riskerar att osynliggöra det arbete som läggs ner på att anpassa studieförbundens verksamhet universellt.

Sammanfattningsvis beskrivs flera fördelar och nackdelar med tillgänglighetsbidraget under intervjuerna med studieförbunden. Det beskrivs ibland som lätt att söka, men samtidigt upplever studieförbunden också att det är svårt att veta vad de kan få ersättning för och att mycket av de saker som de gör för att tillgängliggöra verksamheten faller utanför ramen. Några av de övergripande dilemman som diskuterades handlar om relationen mellan principen om universell utformning och tillgänglighetsbidraget, en upplevelse som en centralt anställd på ledande position sätter ord på i följande citat:

Ja, och en sak som jag tänker på också, att det är att då vi delar upp människor ännu mer, för det måste man göra för att kunna söka olika saker. Så det tycker jag också man kan se en fara i, att vi i grunden vill vi inte tänka så. Det ska vara utifrån var och ens förutsättningar ... ja, ni vet. Men när det kommer dit, då ska man precisera in så här mycket eller smalna av så här mycket. Så ja, det är bra det man kan göra, men det är en fara också.

Projektbidrag och stödet från regioner och kommuner

Studieförbunden kan också finansiera delar av sin verksamhet riktad mot deltagare med funktionsnedsättning med hjälp av olika projektbidrag och genom stöd från regioner och kommuner.

När det kommer till projektbidrag är det pengarna som går att söka från europeiska socialfonden (även kallat ESF-medel/bidrag) via myndigheten Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (ESF-rådet) och Allmänna arvsfonden (Arvsfonden) som nämns under intervjuerna med studieförbunden.

ESF-rådet har fått i uppdrag av regeringen att ”stärka den enskildes ställning på arbetsmarknaden” och som en del i det arbetet förvaltar de socialfonden som studieförbunden söker projektbidrag från.²² Arvsfonden ger ekonomiskt stöd till projekt av ideell karaktär som riktar sig mot individer med funktionsnedsättning.²³

Stödet från regioner och kommuner ser olika ut i Sveriges 290 kommuner och betalas ut i form av fast stöd och riktat stöd. Vissa kommuner ger inget stöd alls.²⁴ Det fasta stödet går till studieförbundens generella verksamhet. Det riktade stödet är oftast kopplat till någon form av utvecklingsområde som kommunen eller regionen vill satsa på. Stödet från regionerna är inte lika vanligt förekommande som stödet från kommunerna.

Under intervjuerna beskriver en centralt anställd på ledande position hur viktigt det är med projektbidrag och att de ofta söker pengar från både ESF och Arvsfonden:

För varken statsbidraget eller tillgänglighetsbidraget täcker våra stora idéer och visioner.

²² ESF-rådet. (2022). *Om ESF-rådet*. <https://www.esf.se/om-esf-radet/vilka-esf-ar/>

²³ Arvsfonden. (2022). *Arv som utvecklar Sverige*. <https://www.arvsfonden.se/om-allmanna-arvsfonden/arv-som-utvecklar-sverige>

²⁴ Folkbildningsrådet. (2021). *Folkbildningens betydelse för samhället 2021*. <https://www.folkbildningsradet.se/media/d5vfdlah/folkbildningsradets-samlade-bedomning-2021.pdf>

Vidare lyfts också svårigheterna med att söka ESF-medel fram under intervjuerna, vilket bland annat handlar om att någon part i ansökan alltid behöver agera ”bank”. En av de centralt anställda på ledande position berättar också att projekten ofta startar innan studieförbunden får reda på hur mycket ersättning de får:

Du har också en funktion som gör att du faktiskt inte vet förrän du är klar om du får alla ansökta medel. Det vill säga, efter att du har bränt medlen [skratt] så får du reda på om du får 100 procent eller 80 procent. Volymmässigt så är ESF väldigt svårt att jobba med för att det måste upp i väldigt stora volymer.

Under intervjuerna pratas det mycket om vad som händer när de sökta projektmedlen tar slut. Både deltagare och personal ger flera exempel på cirkular som varit uppskattade men som inte kunde fortsätta för att den riktade satsningen avslutades. Under intervjuerna framkommer också exempel på hur projektmedel från exempelvis Arvsfonden eller ESF har använts för att bygga upp verksamhet, men att den sedan inte kan fortsätta eftersom medlen tar slut.

Det är det som är projektens problem, att när vi får finansiering från Arvsfonden eller från Socialstyrelsen eller från någon annan, då gör vi plötsligt helt fantastisk verksamhet, för då kan vi betala för oss och vi kan erbjuda det gratis [för deltagarna]. Och sen när projektet är slut, då dör det för det finns ingen möjlighet att driva vidare en fantastisk verksamhet för att finansieringen är slut. Men innehållsmässigt har man byggt upp någonting fantastiskt, kunskapsmässigt har man byggt upp fantastiskt. Så att det är någonting i det där som inte är bra.

Här uppstår frågor om hur riktade och tidsbegränsade insatser i form av projektbidrag påverkar förutsättningarna för studieförbundens verksamhet som är riktad mot deltagare med funktionsnedsättning. Frågan aktualiseras också i relation till studieförbundens varierande lokala förutsättningar för att söka medel av olika slag. En av de centralt anställda på ledande position ger exempel på detta under intervjun:

Om man ska ta de här riktade regeringsinsatserna eller ESF-medel så vet jag att det finns ESF-projekt som man är del i, eller har funnits. Men man måste veta att pengarna från många regeringsinsatser är sökbara från kommunerna. Och då är det om kommunen vill ta upp ett samarbete med ett studieförbund runt någon fråga och då blir det ett rätt långt led där. Våra människor ute i avdelningarna vet jag, de söker pengar som en sorts bläckfisk som är ute och lyfter på varenda jävla kastrullock som finns i lokalsamhället. Och vi jobbar hela tiden med diskussioner runt var man kan hitta olika former av stödfinansiering för att kunna få det här att rulla. Så svaret är ja, men är det stort? Nej, det skulle jag inte påstå, medan Arvsfonden hos oss är en rekorderlig källa till verksamhetsutveckling. Men även där så har vi en upplevelse av att Arvsfonden

söker i dag större projekt, det är högre krav, det är mer administration, det är bökigare.

Studieförbunden nämner också att de får stöd från regioner och kommuner för att arrangera verksamhet. De berättar att riktade insatser från både region och kommun specificerar vad pengarna ska räckta till och vilka deltagare det gäller. De berättar också att de använder medlen de får av kommunen för att exempelvis subventionera deltagaravgifter. Personalen upplever att det som prioriteras i kommunen bland annat kan bero på politiskt styre och att regler kan ändras i samband med detta. Under intervjuerna berättar en i personalen om en sådan händelse:

Mm, tjejfestivalen kommer inte bli i år tyvärr. Nej, därför kommunen berättade att de måste göra upphandlingar nu. De får inte sponsra bara ... Studieförbundet har fått bidrag från dem för att kunna ha just tjejfestivalen, men de får inte ge bara oss pengar så, utan de måste upphandla.

Citatet kan ses som ett exempel på hur förutsättningarna för studieförbundens verksamhet hänger ihop med vad som händer i samhället i övrigt och att dessa förändringar ibland kan få konsekvenser för deltagare med funktionsnedsättning.

Under intervjuerna beskriver studieförbundens personal att det blir mer och mer krångligt och byråkratiskt att söka medel och att det är svårt att hänga med i de riktade insatserna eftersom många i personalen upplever att de hela tiden ändras:

Ibland jobbar vi med utrikesfödda, för då fick vi helt plötsligt pengar för det.
Ibland jobbar vi mer med kultur, för då är det det som är parametrarna.

Sammanfattningsvis berättar studieförbunden att de upplever att verksamheten riktad mot deltagare med funktionsnedsättning inte bär sig på statsbidraget och att stödet från regionerna och kommunerna, samt möjligheten att söka projektpengar, är viktiga för dem. Både personal och centralt anställda på ledande position önskar mer långvariga projektsatsningar och ansökningar som kräver mindre byråkrati.

Övriga studieförbund

Denna del av rapporten handlar om och bygger på enkätsvar från de åtta studieförbunden: Bilda, Folkuniversitetet, Ibn Rushd, Kulturens Bildningsverksamhet (Kulturens), Medborgarskolan, Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV), Sensus och Studieförbundet.

Frågorna som ställdes i enkäten handlade bland annat om hur deltagare med funktionsnedsättning rapporteras och vad som hade behövts för att studieförbunden ska kunna rekrytera fler deltagare med funktionsnedsättning.

Hur rapporteras deltagare med funktionsnedsättning?

Samtliga övriga studieförbund skriver att de tror att de har fler deltagare med funktionsnedsättning än vad som rapporteras in. De menar att det kan finnas olika orsaker till detta. Dels att det inte sker någon rapportering av deltagare med funktionsnedsättning som deltar i ordinarie verksamhet, dels att rapporteringen ibland kan upplevas som komplicerad och behöver ses över.

Enligt ett studieförbund är det fortfarande svårt för enskilda verksamhetsutvecklare att bedöma och avgöra vad som är en tillräcklig merkostnad för att man ska kunna och våga rapportera in det som underlag för tillgänglighetsbidrag. Flera studieförbund skriver också att de upplever att det är otydligt när det kommer till vad en anpassning skulle kunna vara eftersom mycket som de gör i vardagen inte syns. Ett studieförbund uppger att de på grund av dessa tolkningsutmaningar inte rapporterar så mycket som de egentligen hade kunnat göra. Ett annat studieförbund skriver att det finns delar som är otydliga i rapporteringen när det kommer till begrepp så som "utrikesfödd" eller "merkostnad". De önskar att rapporteringen hade kunnat förtydligas för att på så sätt undvika tveksamheter och osäkerhet. Ett studieförbund upplever att alla kategorier de hade velat se inte finns med.

Flera studieförbund uppger att de rapporterar deltagare som de vet är i behov av stöd, men att de upplever att det också kan finnas deltagare som inte berättar om att de har en funktionsnedsättning, vilket gör att det inte

sker någon rapportering. Här skriver flera av studieförbunden om "osynliga" funktionsnedsättningar såsom neuropsykiatriska diagnoser och psykisk ohälsa. Om en deltagare på eget initiativ berättar för studieförbundet om sin funktionsnedsättning eller att studieförbundet på annat sätt får vetskap om detta så markeras och rapporteras det.

Flera av studieförbunden anser inte att de bör ställa en öppen fråga till deltagare om de har en funktionsnedsättning. Ytterligare ett studieförbund skriver att det finns en motvilja att särskilja människor och ifrågasätter att rapporteringssystem ska grundas i detta särskiljande. Flera studieförbund uppger att deras uppfattning är att det inte är ett rimligt förhållningssätt att det ligger i studieförbundens uppdrag att på individnivå undersöka om en person har en funktionsnedsättning för att de ska erhålla bidrag.

Vad behövs för att studieförbunden ska rekrytera fler deltagare med funktionsnedsättning?

Samtliga övriga studieförbund uppger i enkäten att de vill utveckla sitt samarbete på olika sätt, både i relation till föreningar, deltagare, kommuner och andra aktörer. När det kommer till samarbete med föreningar beskrivs det som en viktig del eftersom det möjliggör för studieförbunden att nå ut med information om sin verksamhet till deltagare med funktionsnedsättning. Flera skriver att föreningarna har viktig kunskap om deltagarna som de gärna skulle vilja ta del av. Ett av studieförbunden skriver att det kan vara svårt att initiera samarbeten med föreningar eftersom de flesta redan är knutna till ABF eller SV. Detta gör, enligt studieförbundet, att det känns som att "ta" deras medlemmar om samarbete skulle inledas.

När det kommer till samverkan med kommun och region svarar flera studieförbund att det varierar lokalt och ett studieförbund uppger att eldsjälar bidrar till att de lyckas upprätthålla lokala samarbeten. Ett av studieförbunden exemplifierar detta genom att beskriva hur en tjänsteperson i en kommun kan vara avgörande för en lyckad satsning. Enligt flera handlar det om kontakter på personnivå och det beskrivs också som en av anledningarna till att samarbeten med olika aktörer ser så olika ut i landet.

Flera av studieförbunden skriver att de hade velat ha en tätare kontakt med deltagare med funktionsnedsättning och kontakt med gruppbofästäder. De beskriver också att de strävar efter att hitta bra sätt att nå ut till deltagarna med information. Studieförbunden ger generellt uttryck för att det är svårt

att nå ut till deltagare med funktionsnedsättning och att det tar tid att bygga upp kontakter och tillit.

Flera av studieförbunden upplever att de behöver mer kompetensutveckling om deltagarnas behov. De beskriver också att de ser ett digitalt utvecklingsbehov och att digitala lösningar, såsom exempelvis undertextning av inspelade filmer, kan gagna deltagare med funktionsnedsättning. Ytterligare specifika kompetensutvecklingsbehov är att utbilda cirkelledare om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, för att kunna möta deltagare med dessa diagnoser på ett bra sätt. Flera av studieförbunden hade också önskat mer kompetensutveckling för personal, samverkansföreningar och cirkelledare, så att de kan realisera sin tillgänglighetsplan.

Samtliga studieförbund anser att de behöver mer resurser för att kunna rekrytera fler deltagare med funktionsnedsättning. De nämner också specifika insatser som de hade behövt mer ekonomiskt stöd för, som exempelvis tolkar, assistans och kompetensutveckling. Ett av studieförbunden efterlyser ”riktade medel” som garanterar täckning för dessa kostnader. Som förslag anger ett av studieförbunden att om dessa medel skulle finnas borde det vara möjligt för studieförbunden att söka dem direkt så att de betalas ut innan aktiviteten utförts.

Sammanfattningsvis pekar studieförbunden ut flera förbättringsområden som skulle kunna leda till att fler deltagare med funktionsnedsättning rekryteras. För det första handlar det om att utveckla och bygga ut samarbete med olika föreningar, kommuner och andra aktörer och att också göra det på nationell nivå så att det inte blir upp till enskilda eldsjäljar. För det andra handlar det om att utöka kunskapen om deltagare med funktionsnedsättning och att nå ut till deltagarna för att kunna informera dem om studieförbundens aktivitet. För det tredje handlar det om att de behöver mer ekonomiska resurser för att dessa förändrings- och förbättringsförslag ska vara möjliga att genomföra.

Sammanfattande diskussion

Denna studie pekar på att den verksamhet som studieförbunden bedriver för deltagare med funktionsnedsättning har stort värde för deltagarna, även om det finns praktiska och organisatoriska förutsättningar som kan förbättras.

Verksamheten har stort värde för deltagarna

Deltagarna själva är överlag väldigt nöjda med sitt deltagande i studieförbundens verksamhet. De ger flera exempel på positiva erfarenheter och betydelsen av att känna sig som en del av en gemenskap. Deltagarna vittnar också om cirkelledarens betydelse och vid flera tillfällen nämns den personliga kontakten med ledaren som en avgörande faktor för deltagande. De flesta av deltagarna som intervjuats berättar också att de fick information om studieförbundens verksamhet genom ett fysiskt möte med cirkelledaren.

De förbättringsområden som deltagarna uttrycker handlar om att det kan vara svårt att hitta information om studieförbundens aktiviteter. Några av deltagarna önskar också att det hade varit lättare att se skillnad på vilka aktiviteter som är anpassade för deltagare med funktionsnedsättning och vilka som är en del av ordinarie verksamhet.

Resultatet visar också på att deltagare med funktionsnedsättning, inte på något sätt är en homogen grupp. Det blir därmed svårt för de individer som intervjuades att tala för alla studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning eftersom deras förutsättningar skiljer sig åt så mycket på individnivå.²⁵ Även om det går utanför studiens syfte blev det tydligt under intervjuerna att deltagarnas förutsättningar för att göra sina röster hörda och att uttrycka sina behov varierar beroende på både funktionsnedsättningar och omständigheter. Precis som en centralt anställd på ledande position reflekterar över blir det ofta svårare för deltagare med flera funktionsnedsättningar att delta eftersom det är många hinder för deltagande som ska röjas undan. Det blir viktigt att olika

²⁵ För att kunna inkludera fler deltagare med funktionsnedsättning i studien kanske metoden hade behövt breddas för att inkludera längre observationer av deltagandets förutsättningar.

samhällsinstanser tillsammans arbetar för att undanröja hinder för deltagare med funktionsnedsättning i studieförbundens verksamhet.

Praktiska och organisatoriska förutsättningar

Studien visar på att studieförbunden har liknande erfarenheter av att organisera verksamhet för deltagare med funktionsnedsättning och att de lyfter fram samma utmaningar, såsom brist på resurser, behov av kompetensutveckling och utökat samarbete med olika aktörer.

Studieförbunden nämner också externa hinder som berör färdtjänst, tillgänglighet, svårighet att få tag på cirkelledare och tolkar samt att nå ut med information om verksamheten till deltagare med funktionsnedsättning. Både deltagare, personal och centralt anställda på ledande position beskriver problem med färdtjänsten som ett externt hinder som försvårar deltagande. Studien visar hur studieförbunden anpassar sin verksamhet för att undanröja hinder för deltagarna, bland annat genom att ändra på cirkeltider och be cirkelledare komma tidigare för att möta deltagare som kommer för tidigt på grund av färdtjänsten.

Studien indikerar också att studieförbundens verksamhet i nuläget främst når deltagare som redan är aktiva i någon förening för personer med funktionsnedsättning eller är knutna till ett boende eller en institution. Här beskriver övriga studieförbund svårigheten med att organisera verksamhet som riktar sig mot deltagare med funktionsnedsättning utan kontakt med föreningarna. Ett exempel på detta är när ett studieförbund skriver att det är svårt att få till samarbeten eftersom ABF och SV redan är så knutna till föreningarna. Studieförbunden behöver hitta andra vägar om de vill nå och bredda deltagandet bland personer med funktionsnedsättning. Framförallt genom att nå ut till de individer som av olika anledningar inte är aktiva i föreningar eller knutna till ett boende eller en institution.

I studien ges också flera exempel på hur studieförbunden upplever att resursfördelningssystemen påverkar verksamheten på olika sätt och ibland också skapar motsättningar. Detta gäller främst kraven på att rapportera anpassningar för att kunna ansöka om tillgänglighetsbidrag, samtidigt som studieförbunden åläggs och gör sitt bästa för att organisera verksamheten genom universell design, så att det ska behövas så få individuella insatser som möjligt. Det bör också finnas en potential i att utveckla verksamhet med ett universellt perspektiv, för att inkludera deltagare med olika funktionsnedsättningar i en mångfald av deltagare i verksamheter som inte riktar sig mot specifika grupper. I det sammanhanget visar dock studien på

att det blir viktigt att arbeta för att ett universellt perspektiv även delas av alla studieförbundens deltagare.

Att skapa en verksamhet som är inkluderande och att nå ut till nya grupper kräver resurser. Samtliga studieförbund efterlyser mer medel för att kunna utveckla sin verksamhet och berättar att det ofta görs olika på olika platser i landet. Utökade resurser är önskvärda för att utveckla verksamheten och det är också viktigt att resurserna används på det sätt som är tänkt. Här blir det, utifrån de erfarenheter som lyfts fram i studien, avgörande att hitta en balans mellan förtroende och kontroll, så att inte administrativ rapportering och kontroll tar alltför stor kraft och resurs. Resurser till folkbildningsverksamhet behöver ges med en tillräckligt hög grad av förtroende så att engagemang och drivkraft tas tillvara, samtidigt som någon form av uppföljning och kontroll kan behövas just för att resurserna ska användas till insatser som leder till avsedda resultat.

Folkbildningsrådets fortsatta arbete

Syftet med studien är att höja kunskapsnivån om studieförbundens verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning. Rapporten ger oss argument och underlag för att fortsätta arbeta med nedanstående områden.

Vi bör kunna visa på och minska de strukturella hindren genom samråd med relevanta aktörer inom Folkbildningsrådets särskilda regeringsuppdrag Uppföljning funktionshinderspolitiken.

Studien visar att ABF:s och SV:s verksamheter har stort värde för deltagare med funktionsnedsättning. Övriga studieförbund bedömer att de har fler deltagare inom målgruppen i sin verksamhet än vad de rapporterar. Därför finns det anledning att utreda om vi på ett bättre sätt kan synliggöra studieförbundens verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning genom att utveckla statistiken. Som komplement till statistiken bör vi också fundera på hur vi kan använda innehållet i rapporten till att identifiera frågeställningar och utveckla Folkbildningsrådets årliga panelenkät.

Rapporten kan fungera som underlag vid Folkbildningsrådets bidragsöversyn där tillgänglighetsbidraget ingår. Hur kan vi:

- skapa bättre förutsättningar att nå deltagare som inte deltagit i till exempel studiecirkel tidigare?
- öka möjligheten för studieförbunden att utöka sin verksamhet som riktar sig till deltagare med funktionsnedsättning?
- skapa förutsättningar för att erbjuda hållbara kurser med rätt kvalitet?

För att hitta en tydligare avvägning mellan det universella perspektivet och det individuella stödet bör vi definiera och därmed förtydliga vilka behov tillgänglighetsbidraget ska ge stöd till.

Bilaga 1 – Intervjuguide: Central nivå

Intervjuguide – Central nivå

Folkbildningsrådets studie om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning

Introduktion

- Kort presentation – Johanna, doktorand, färdig i oktober, skrivit om komvux, ser framemot att lära mig mer.
- Kort info om studien – del av regeringsuppdrag – systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken – uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i ett samhälle med mångfald som grund (nationella målet)
- Kort info om hur intervjun kommer att gå till – fokus på era erfarenheter, kommer spela in, frågor går jättebra att maila!

Verksamhet och organisation

- Hur har ni centralt ur det universella perspektivet organiserat er verksamhet för att möta en mångfald av människor, såsom personer med funktionsnedsättning?
- Hur har ni lokalt ur det universella perspektivet organiserat er verksamhet för att möta en mångfald av människor, såsom personer med funktionsnedsättning?
- I hur stor utsträckning har deltagare med funktionsnedsättning behov av individuellt stöd?
- Vad fungerar bra i verksamheten?
- Ser ni några utvecklingsbehov? Vilka?
- Hur avgränsas/definieras funktionsnedsättningar i er verksamhet?
- Hur går det till när ni rapporterar statistik? Vad fungerar, fungerar inte?

- Finns det några problem i rapporteringen? Finns det några problem med hur statistiken rapporteras in? (Systemsvårigheter?)
- Har ni något samarbete med andra aktörer gällande målgruppen?

Förutsättningar

- Hur är förutsättningarna lokalt och centralt att arbeta med deltagare med funktionsnedsättning? Till exempel avseende:
 - Vad används tillgänglighetsbidraget till?
 - Används riktade regeringsinsatser eller ESF-medel
 - Rapporteringen av deltagare med funktionsnedsättning
 - Stödet från det offentliga?
 - Övrigt

Utbildning

- Finns det några skillnader mellan särskilda kurser eller integrerade?
- Har ni deltagare med funktionsnedsättning som deltar i kurser som inte är speciellt utformade till denna grupp? Hur rapporteras det?
- Hur ser kursutbud och studieplatser för deltagare med funktionsnedsättning ut och har det förändrats under senare år?
 - Hur fördelas det?
 - Sker det någon uppföljning? Hur går den till?
 - (Varifrån kommer pengarna?)

Deltagare

- Hur säkerställer ni tillgänglighet för deltagare med funktionsnedsättning?
- Hur arbetar ni för att motverka och förebygga diskriminering?
- Hur rekryteras deltagare med funktionsnedsättning?
- Finns det deltagare inom målgruppen som ni inte når? Varför? Hur kan detta åtgärdas?
- Finns det externa strukturella hinder för rekrytering?
- Finns det externa strukturella hinder för personer med funktionsnedsättnings deltagande?
- Vilka erfarenheter och upplevelser har deltagare med funktionsnedsättning av att delta i en studiecirkel, kulturarrangemang eller annan folkbildningsverksamhet?
- Hur varierar deltagandet mellan olika typer av funktionsnedsättningar?
- Vilka ämnen har deltagare med funktionsnedsättningar valt och varför?
- Ha med en deltagarlista under intervjuerna – konkret utgångspunkt, vad använder man bidraget till? Hur använder ni deltagarlistan? (det speciella bidraget)
- Hur ser deltagargruppens sammansättning ut? Har det skett några förändringar under senare år?
- Händer det att deltagare nekas tillträde till utbildning? Varför?

Avslutning

- Studieförbundet Vuxenskolan och ABF har mest verksamhet för målgruppen personer med funktionsnedsättning. Varför tror ni att det är så?
- Vad behövs för att ni i framtiden skulle rekrytera fler personer med funktionsnedsättning?
- Vi har sett i statistiken att deltagande att nästan halverats pga corona, hur ser det ut nu? Vad tror ni om framtiden?
- Finns det deltagare som har funktionsnedsättningar som inte talar om det, vill berätta det? Hur gör ni då?

Bilaga 2 – Intervjuguide: Personal

Intervjuguide – Personal

Folkbildningsrådets studie om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning

Introduktion

- Kort presentation
- Kort info om studien
- Kort info om hur intervjun kommer att gå till

Verksamhet och organisation

- Hur har ni centralt ur det universella perspektivet organiserat er verksamhet för att möta en mångfald av människor, såsom personer med funktionsnedsättning?
- Hur har ni lokalt ur det universella perspektivet organiserat er verksamhet för att möta en mångfald av människor, såsom personer med funktionsnedsättning?
- I hur stor utsträckning har deltagare med funktionsnedsättning behov av individuellt stöd?
- Vad fungerar bra i verksamheten?
- Ser ni några utvecklingsbehov? Vilka?
- Hur går det till när ni rapporterar statistik? Vad fungerar, fungerar inte?
- Hur avgränsas/definieras funktionsnedsättningar i er verksamhet?
- Har ni något samarbete med andra aktörer gällande målgruppen?

Förutsättningar

- Hur är förutsättningarna lokalt och centralt att arbeta med deltagare med funktionsnedsättning? Till exempel avseende:
 - Vad används tillgänglighetsbidraget till?
 - Används riktade regeringsinsatser eller ESF-medel

- Rapporteringen av deltagare med funktionsnedsättning
- Stödet från det offentliga
- Övrigt

Utbildning

- Finns det några skillnader mellan särskilda kurser eller integrerade?
- Har ni deltagare med funktionsnedsättning som deltar i kurser som inte är speciellt utformade till denna grupp? Hur rapporteras det?
- Hur ser kursutbud och studieplatser för deltagare med funktionsnedsättning ut och har det förändrats under senare år?
 - Varifrån kommer pengarna?
 - Hur fördelas de?
 - Sker det någon uppföljning? Hur går den till?

Deltagare

- Hur identifieras deltagare med funktionsnedsättningar?
- Hur säkerställer ni tillgänglighet för deltagare med funktionsnedsättning?
 - Finns det externa strukturella hinder för personer med funktionsnedsättnings deltagande?
- Hur arbetar ni för att motverka och förebygga diskriminering?
- Hur rekryteras deltagare med funktionsnedsättning?
 - Finns det externa strukturella hinder för rekrytering?
- Finns det deltagare inom målgruppen som ni inte når? Varför? Hur kan detta åtgärdas?
- Hur varierar deltagandet mellan olika typer av funktionsnedsättningar?
- Vilka ämnen har deltagare med funktionsnedsättningar valt och varför?
- Ha med en deltagarlista under intervjuerna – konkret utgångspunkt, vad använder man bidraget till? Hur använder ni deltagarlistan? (det speciella bidraget)
- Hur ser deltagargruppens sammansättning ut? Har det skett några förändringar under senare år?

Avslutning

- Studieförbundet Vuxenskolan och ABF har mest verksamhet för målgruppen personer med funktionsnedsättning. Varför tror ni att det är så?
- Vad behövs för att ni skulle rekrytera fler deltagare med funktionsnedsättning?
- Vi har sett i statistiken att deltagande nästan halverats pga corona, hur ser det ut nu? Vad tror ni om framtiden?
- Finns det deltagare som har funktionsnedsättningar som inte talar om det, vill berätta det? Hur gör ni då?

Bilaga 3 – Intervjuguide: Deltagare

Intervjuguide – Deltagare

Folkbildningsrådets studie om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning

Introduktion

- Kort presentation
- Kort info om studien
- Kort info om hur intervjun kommer att gå till

Frågor

- Berätta lite kort om dig själv och vilken/vilka kurser/studiecirklar som du har deltagit i/på?
- Varför började du på den här cirkeln/kursen?
- Varifrån kom informationen?
- Fanns/finns det några hinder för ditt deltagande?
- Vad tycker du om kursen?
- Hur är det att delta i den här cirkeln/gå den här kursen? Vad fungerar bra? Vad fungerar mindre bra?
- Hur arbetar studieförbundet med att motverka förebygga diskriminering? Vad fungerar bra? Vad skulle behöva förbättras? (Har ni sett något av det?)
- Hur är tillgängligheten?
- Får du det stöd du behöver? Vad hade kunnat förbättras?
- Vilka erfarenheter och upplevelser har du av att delta i en studiecirkel, kulturarrangemang eller annan folkbildningsverksamhet?
- Vilka kurser/cirklar har du valt?
- Varför har du valt dessa kurser/cirklar?
- Hur ser gruppen ut?
- Vad har du för tankar om framtiden?

Bilaga 4 – Enkätfrågor

Enkätfrågor – Övriga studieförbund

Folkbildningsrådets studie om studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning

1. Hur har ni lokalt ur det universella perspektivet organiserat er verksamhet för att möta en mångfald av människor, såsom personer med funktionsnedsättning?
2. I hur stor utsträckning har deltagare med funktionsnedsättning behov av individuellt stöd?
3. Hur definieras och identifieras deltagare med funktionsnedsättningar?
4. Hur säkerställer ni tillgänglighet för deltagare med funktionsnedsättning?
5. Hur arbetar ni för att motverka och förebygga diskriminering?
6. Hur rekryteras deltagare med funktionsnedsättning?
7. Finns det externa strukturella hinder för rekrytering?
8. Finns det externa strukturella hinder för personer med funktionsnedsättnings deltagande?
9. Hur är förutsättningarna lokalt och centralt att arbeta med deltagare med funktionsnedsättning? Till exempel avseende:
 - a. vad används tillgänglighetsbidraget till?
 - b. används riktade regeringsinsatser eller ESF-medel
 - c. rapporteringen av deltagare med funktionsnedsättning
 - d. stödet från det offentliga
 - e. övrigt
10. Vilka erfarenheter och upplevelser har deltagare med funktionsnedsättning av att delta i en studiecirkel, kulturarrangemang eller annan folkbildningsverksamhet?
11. Hur varierar deltagandet mellan olika typer av funktionsnedsättningar?
12. Vilka ämnen har deltagare med funktionsnedsättningar valt och varför?
13. Studieförbundet Vuxenskolan och ABF har mest verksamhet för målgruppen personer med funktionsnedsättning. Varför har ni studieförbund mindre verksamhet med målgruppen?
14. Hur går det till när ni rapporterar statistik? Vad fungerar, fungerar inte?
15. Överensstämmer den rapporterade statistiken med verkligheten? Om inte varför? Vad skulle kunna förbättras? (Formulera om)
16. Har ni deltagare med funktionsnedsättning som deltar i kurser som inte är speciellt utformade till denna grupp? Hur rapporteras det?

17. Ser ni några utvecklingsbehov? Vilka?
18. Vad behövs för att ni i framtiden skulle rekrytera fler personer med funktionsnedsättning?

